بەرەو سیلەی هەموو ڕووگەکان.. ئاوات محەمەد ئەمین

لەبارەی ئەزموونی شیعریی (نەژاد عەزیز سورمێ) وە..

بەرایی

دەیەی هەشتاکانی سەدەی رابردوو هەڵگری چەند خەسڵەتێکی تایبەت بوو پەیوەست بە شیعری نوێی کوردییەوە(بەجیاوازی ناو وناونیشانەوە) چ لەڕووی ئینتیما بۆ رەوتێکی ئەدەبی جیاواز وچ لەڕووی قۆناغبەندییەوە. لەگەڵ ئاوابوونی خۆری (روانگە) لە کۆتایی دەیەی حەفتاکاندا، کە چەقی چالاکی وبرەوی کەوتبووەوە شاری سلێمانییەوە، هەولێر وەك شارێکی زیندوو و دەبێتە درێژەپێدەر و مەڵبەندی بوژاندنەوەی شیعر ونوێگەری. بە بۆچوونی من دوو هۆکار لەپشت ئەو ئاڵوگۆڕ یا جێگۆڕک□یی□وە بوون، یەکەمیان لەو فەزا ئەدەبییە تا رادەیەك سەربەخۆیەدا دەردەکەوت کە نووسەر وئەدیبی ئەو شارە خۆیان تیا نمایش دەکرد و دووەمیشیان ئەو هەلومەرجە سیاسی و ئابوورییەی لەدوای نسکۆی ساڵی ١٩٧٥هوە هاتەپێش کە لەو ساڵانەدا، بزاوتی هونەری وئەدەبی روو لە گەشەکردن بوو پێ بەپێ لەگەڵ دەرچوونی چەندین گۆڤارو رۆژنامەی ئەدەبی و هونەری و بەچاپ گەیاندن وب□□اوکردنەوەی بەرهەمێکی زۆری ئەدەبی.

ئەگەرچی دەیەی هەشتاکان پڕ کارەساترین وئاڵۆزترین سا□□انێك بوو لە مێژووی هاوچەرخی سیاسیماندا، لە هەمان کاتدا درەوشاوەترین سەردەمی دەرکەوتن وداهێنان بوو لەبوارە جیاجیاکانی بەرهەمی ئەدەبی و هونەریدا بەتایبەتی شیعر و چیرۆک و شانۆ. لەو ماوەیەدا و هەر لە شاری هەولێر، دوو رەوتی ئەدەبی دەرکەوتن، یەکەمیا بەناوی پێشەنگییەکان (طليعي) بە رابەرایەتی مەحمود زامدار و نووسەرانی وەک جەلال بەرزنجی وکەریم دەشتی وهاشم سەراج وسەلاح عومەر و محەمەد باوەکر و ئیسماعیل بەرزنجی و چەندانی تر. رەوتی دووەمیشیان لەژێر ناوی (رۆمانسی)یەکان بوو کە هەریە ك لە سەڵاح شوان ونەوزاد رفعەت و سەعدوڵا پەرۆش و چەندانی تری لەخۆ گرتبوو.

لەم نێوەندەدا، شاعیرانی وەک نەژاد عەزیز سورمێ و عەباس عەبدوڵا یوسف و ئەنوەر مەسیفی لە دەرەوەی رەوت و دەستەگەریانەدا وەك دەنگی ئازاد وسەربەخۆ درێژەیان بە چالاکی ئەدەبی و نووسین دا.

ئ□گ□رچی ئەنوەر مەسیفی هەوڵی داستایلێکی تایبەت بە خۆی لە شیعردا بخاتەڕوو، بەتایبەتی لەدوای هەردوو کۆمەڵە شیعری

(خەرباران) لەژێر ناوی (فۆرمی گران) ودواتریش تێکشاندنی بونیادی رێزمان، بەڵام ئەوە تەنیا لە چوارچێوەی هەوڵێکدا مایەوە.
سەبارەت بە نەژاد عەزیز سورمێ، کە لە ناوەڕاستی حەفتاکانەوە زیاتر دەستی بە بڵاوکردنەوەی شیعر وبەرھەمی ئەدەبی کردووە، دەتوانم بڵێم؛ ئەگەر نەیتوانی بێت رچکەشکێنی یاخود تازەگەرییەك لە دونیای شیعری نەوەی خۆیدا بکات، بەڵام وەک ئەزموونێکی شیعریی بەردەوام بووە و لە فۆرم وستایلێکی جێگیر و باودا نەماوەتەوە. نەژاد لە پرۆسەیەکی بەردەوامی تازەگەریدا بووە لە روئیا ودونیابینی خۆیدا و سەرکەوتووانە لە شیعرەکانیدا تەوزیفی کردوون لەسەر هەموو ئاستەکان وەک فۆرم وزمان وئیستاتیك و مانا.
ئەم نووسینەی من هەوڵێکە بۆ ناساندن وخوێندنەوەیەکی گشتییە بۆ ئەزموونی شیعریی نەژاد لەدوو توێی کۆبەرھەمە شیعرییەکەی (بەو رێیانەدا تێپەڕیم) کە لە ساڵی ٢٠٢٣ لەلایەن (دەزگای فام)ـەوە چاپکراوە.

سەرەتای ئاشنایەتیم لەگەڵ شیعری نەژاددا

تا ساڵی یەکەمی خوێندنی زانکۆم کە هێشتا لە تەمەنی هەژدە ساڵیدا بووم، کةمتر تامەزرۆی شیعری نوێ بووم وزیاتر هەڵوەدای شیعری کلاسیکی کوردی بووم ئەگەرچی هەندێك شاعیری نوێخوازی عەرەبم لا پەسەندبوون وەک سەیاب ونازك الملائکة وحسین مردان ومحمود درویش.
تا ئەو ساڵە جگە لە کۆمەڵە شیعرێکی شێرکۆ بێکەس بە ناوی (من تینوێتیم بەگڕ دەشکێ) و کۆمەڵە شیعری (خواو شارە بچکۆلەکەمان)ی لەتیف هەڵمەت و(شەونامەی شاعیرێکی تینوو)ی عەبدوڵا پەشێو هیچ کتێبێکی لەو چەشنەم نەبوو.
هێشتا قوتابی خوێندنی ئامادەیی بووم، لە کتێبخانەیەکی شار چاوم بە کتێبێکی هۆنراوەی قەبارە بچووك کەوت بەناوی (ئەو شەوانەی خەوم نا یە) ی نەژاد عەزیز سورمێ. جگە لەوەی ناونیشانەکە سەرنجی راکێشام، نرخەکەشی لە توانای گیرفانی مندا بوو، بۆیە دانەیەکم لێ کڕی. لەوەوە بۆ یەکەم جار ناوی نەژادم بیست. ئەو کۆمەڵە شیعرە نزیکەی بیست دەقی لەخۆگرتبوو کە زۆربەیان کورت بوون، بەڵام بەگشتی لە تەوەری خۆشەویستی وئازاری غەریبی وخەمی نیشتماندا بوون. دیوێکی تری ئەو کۆمەڵە شیعرە کە جێی سەرنجم بوو بریتی بوو لەو هەموو شوێنەی هۆنراوەکانی تیا نووسرابوون لە ماوەی تەنیا سێ ساڵدا (١٩٧٣-١٩٧٦) کە لە کوردستانی باشوورەوە (هەولێر، گەڵاڵە) دەپەڕێتەوە بۆ ئەودیوی سنوور (زێوە و مەرگەوەڕ و رەشت) تا لە باشووری عیراق دەگیرسێتەوە لەشارەکانی نەجەف وکەربەلا و دواتریش بەغدا.

ئەم جێگۆڕکێیە لەشوێندا دەرەنجامی گەشت وسەفەر نەبووە بەڵکو لەژێر زەبری رۆژگار و پەیوەستبوونی شاعیرەوە بووە بە شۆڕش وخەبات بۆ ئازادی تا لە کۆتاییدا وە ك هەزاران کوردی دوای نسکۆی ١٩٧٥ بۆ شارەکانی باشووری عیراق دوور دەخرێتەوە لەکاتێکا هێشتا لە هەڕەتی لاویدا بووە. بۆیە لەڕووی دەلالەتی زەمەنییەوە شیعرەکان ناوەڕۆکی رەنگدانەوەی رووداوەکانی ئەو چەند ساڵە سەختەی ژیانی شاعیرن. ئەو دەقانەی لە ئاوارەیی و تاراوگەدا نووسراون لێوانلێون لە تاسەی دووری وژانی غەریبی وتەنیایی لەکاتێکا زۆربەی ئەو دەقانەی لە باوەشی سرووشتی کوردستان وزێد وشاری خۆیدا نووسیویەتی رەنگڕێژن بە رۆمانسییەت وعەشق وجوانی. ئەگەرچی زۆربەی هۆنراوەکان لەڕووی فۆرم وداو□شتنەوە سادە وبێ گرێن، بەڵام بۆ کەسێك لە بواری لێکۆڵینەوەی ئەدەبیدا بنووسێت پێویستە وەك سەرەتایەك بۆ ئەزموونی بەردەوامی شاعیر بۆ نیوە سەدەی دواتر و تا ئەمڕۆ سوودیان لێ ببینێت.

هەروە ك چۆن لە کۆمەڵە شیعری دووەمیدا (تاڤگەی مەند – ١٩٨٧) بەڕوونی گۆڕانێکی بەرچاو دەبینرێت لە ئاستی هونەری شیعریی و زمان وداو□شتن وبابەتەکاندا. ئەم خۆنوێکردنەوە وئەزموونگەرییە لە شیعری نەژاد لە کۆمەڵە شیعری (بەو رێیانەدا تێپەڕیم...لەو کانییانەم خوارەدەوە- ٢٠١٠) دەگاتە ئاستێك لە توانای دەربڕین و قووڵی زمان وشارەزایی لە هونەرەکانی شیعر وئیستاتیك کە دەتوانم بڵێم لەوێوە نەژاد لەسەر ستایلێکی تایبەت بەخۆی دەگیرسێتەوە.

ئاشنایەتیم لەگەڵ شاعیردا

ئەو دەمەی من لە بەشی ئینگلیزی کۆلێژی ئەدەبیاتی زانکۆی بەغدا (١٩٨٠-١٩٨٤) دەمخوێند، نەژاد دوای دابڕانێکی زۆر لە هەمان کۆلێژ لە بەشی شوێنەوارناسی وەرگیرابوو. بەڕاستی بۆ من مایەی خۆشی بوو کە لە نزیکەوە ئەو شاعیرە بناسم کە پێش دوو سێ ساڵ کۆمەڵە شیعرییەکەیم خوێندبووەوە وتاڕادەیەك پێی سەرسام بووم. ئەو بەتەمەن لە من گەورەترە، بەڵام لە مامەڵەکردنی لەتەکەمدا قەت هەستم بەو جیاوازییە نەدەکرد چونکە ئەوەی کۆی دەکردینەوە دونیای شیعر وئەدەب وکۆمەڵێك خەون وخەمی هاوبەش بوو. زۆرجار بەدەنگی خۆی دەقە شیعرییەکانی خۆی بۆ دەخوێندمەوە، دەنگێکی کەمێك گڕ بەڵام تۆنێکی نزم بەشێوەیەك وام هەست دەکرد وشە ودێرەکان لەگەڵ دووکەڵی جگەرەکەیدا لە سییەکانییەوە دەردەچن.

ئەڵبەت رەوتی ژیانی هەر کەسێك بەچەندین قۆناغ و پلە وپۆست وبەرزی و نزمیدا دەروات، بەڵام لە کۆتاییدا هەر کەس بەیەك وشە پێناسەدەکرێت، بەنیسبەت نەژادەوە ئەو لە کۆتاییدا هەر بە شاعیری

دەمێنێتەوە، چونکە وەك جەیمس جۆیس دەڵێت “...ئەو خۆی بە هونەرە باڵاکان تەرخان کرد”.
نەژاد لە هونەری کەلاژدا خاوەن بەهرە وسەلیقەیەکی جوانە. چەندین پێشانگای لەوبوارەدا کردووەتەوە کە خۆم یەکێکیانم بینی بەناونیشانی (پاییزی چاوەکان) کە دواتر لە نامیلکەیەکدا چاپی کرد.
هەروەها لە بواری وەرگێڕانی ئەدەبی و هونەریدا خاوەن قەڵەمێکی بەبەشتە و چەندین بەرهەمی بەچاپ گەیاندووە کە بەلای منەوە کتێبی (سەرەتایەک بۆ تێگەیشتنی هونەری شێوەکاری) یەکێکە لە بەرهەمە ناوازەکان لە بواری ئەو هونەرەدا.
کەسێکی هێمن، ڕێکپۆش وخوێنەوارێکی باش بە رادەی وەرگێڕانی چەندین دەق وبەرهەمی ئەدەبی لە هەردوو زمانی فارسی وعەرەبییەوە بۆ کوردی. هاوڕێیەتییەکی بەردەوام و دانەبڕاو کە رایەڵەکەی بریتییە لە باسی شیعر و کۆمەڵێك هیوا وخەمی هاوبەش. لەم رووەوە ئەو مافە بەخۆم ئەدەم کە بەپێی ئەو ئاشنایەتی وشارەزاییەی لەگەڵ نەژاد و بەرهەمە ئەدەبی وهونەرییەکانی هەمە (بەتایبەتی شیعر) قسە لەسەر ئەزموونی شیعریی ئەو بکەم.

ڕەهەند و مەوداکانی زمان لە شیعری نەژاد دا

زمان وەک بونیادی سەرەکی لە پێکهاتەی دەقدا هەڵگری چەندین ڕەهەند و مەودایە کە ناکرێت تەنیا لە داڕشتنی شێوەدا کورت بکرێتەوە هەروەك فۆرمگەراکان لە چوارچێوەی پەیوەندییە ناوخۆییەکانی نێوان وشە و ئاماژە و ئاماژەپێکراو (الدال والمدلول) و وێنە شیعرییەکاندا پێناسەی دەکەن، بەڵکو دەپەڕێتەوە بۆ ڕەهەندی دوورتر و قووڵتر چ لەسەر ئاستی بونیادی سەرخانی دەق وچ لەسەر ئاستی ژێرخانی دەق کە لە مانا و دەلالەتە شاراوەکانی وشەدا دەردەکەون پەیوەست بە ئەندێشە وبیرەوەری و یادگەی نووسەرەوە، بۆ نموونە ڕەهەندە دەلالییەکانی وشەی (لم) لای کۆستانییەك هەمان ئەو دەلالەتە نییە کە لای کەسێکی بیابانشین هەیە.

زمانی شیعریی نەژاد

لەتەک زمانی دایکەوە وەک ماکی بیرکردنەوە و ئاخاوتن، زمانێکی تری تایبەت بە خود گەشە دەکات. زمانێک پێ بەپێی ئاستی هۆشیاری و زانین و تێرامان لەسەر هەردوو ئاستی ستوونی و ئاسۆیی گەشە دەکات. مەبەست لە ئاسۆیی شارەزاییە لە شێوەزار و ئاخاوتنە جیاجیاکانی زمانێکی دیاریکراو لەکاتێکا گەشەی ستوونی قووڵبوونەوە و تایبەتمەندییە لە زمان وشێوەزارێکی تایبەتدا. بۆیە کە باس دێتەسەر نووسین بە کوردی، بەتایبەتی لە بواری شیعردا، پرسەکە

لەوێدا تەواو نا بێت كە تا چەند پابەندبوون بە رێنووس و رێزمان و پاراوییەوە رەچاوکراوە، بەڵکو كۆمەڵێک رەگەزی تر هەن كە پەیوەندییان بە خودی بەرھەمھێنەری دەقەوە ھەیە وەک بەشێکی دیار لە ناساندن وشوناسی ئەو دەردەكەون، لەوانە میتافۆر و سیحری وشە ومۆسیقای ناوەکی و ھارمۆنی لە دەنگ وش□و□دا لە چوارچێوەی كۆنتێکستدا.

یەكێک لە خەسڵەتە دیارەکانی زمانی شیعری نەژاد ئەو شارەزاییە فراوانەیە كە لە زمانی کوردیدا ھەیەتی، ئەو دەسەڵاتی زمانەوانییەیە كە لە دەقەکانیدا رەنگ دەداته□و□. زمانێک كە رەگی لە رۆحی مێژوو و کلتووری کوردەواریدا رۆچووە و بەپانتایی مەوداکانی دەربڕیندا ئازادانە دێت ودەچێت. لە زمانی ستانداردەوە تا وشە وزاراوە لۆکاڵییەکانی باڵەکایەتی تا موکریان وکرمانجی. لەھەمان کاتدا شارەزایی ئەو لە زمانەکانی عەرەبی وفارسی، فەرھەنگی وشەدانی ئەوی زیاتر دەوڵەمەند کردووە و لە زۆر جێگەی دەقەکانیدا بەجوانی نمایشی کردووە.

جێگۆڕكێی وشە لە خولگەکانی دەربڕیندا

ئاشکرایە كە ھەر وشە و زاراوەیەک لەڕووی پۆلێنبەندییەوە دەچێتە فەرھەنگێکی تایبەتەوە، نموونەی فەرھەنگی سیاسی وراگەیاندن، زانست وتەکنەلۆجیا، مێژوو وئاسەوار....ھتد. بەو مانایەی ھەر وشە وزاراوەیەک لە خولگەیەکی زماندایە (مدارات الکلمة). ئەوەی لە دەقە شیعرییەکانی نەژاددا دەبینرێت، بەکارھێنانێکی ئازادانەی وشەیە بەپێی ئەو جێگە وخولگەیەی بە حوکمی دەق بۆی دیاری دەکات. بۆ نموونە چۆن زاراوەیەکی دیپلۆماسی یا سەربازی لە خولگەیەکی شیعرییدا جێگیر دەکات ولە كۆنتێکستی دەقدا وێنەیەکی شیعریی جوانیان پێ درووست دەکات، نموونەی ئەم كۆپلە ودێڕانەی لای خوارەوە؛

ناونیشانی یەكێک لە شیعرەکانی ناو كۆبەرھەمەكەی بریتییە لە (دەست لەکاركێشانەوەی ئەستێران) و لە كۆپلەیەکیدا دەڵێت:

ئەو ژنە حسابێک بۆ كەس ناکا
نە بۆ ھێزی ھاوپەیمانان،
نە ئەنجومەنی حوکم....
بە نیلۆفەری چاوی
ھەموو ھۆیەکانی ژیانی لە شار بڕیوە...
ئەستێرەی لە ئاسمان خانەگومان کردووە
دەستی پێ لە کار كێشاونەتەوە.....
(ك□ بەرھەم – ل ١٤٣)

تەبینی ئەکەین کە چەندین زاراوەی لە فەرهەنگی دیپلۆماسی و ڕاگەیاندنەوە هێناوە و لە سیاقی ڕستەی شیعریدا مانای نوێی پێ بەخشیون و تێکەڵ بە نەزم و وئیقاعی میوزیکی دەقەکەی کردووە. ئەڵبەت زۆر نموونەی تری لەو جۆرە لە کۆبەرهەمەکەدا هەیە کە خوێنەر دەتوانێت بە ئاسانی دەرکیان پێ بکات.

بەکارهێنانە جیاواز و شاراوەکانی ڕاناو

ئەوەی لە (مــن)ی نەژاددا دێتەگۆ دەنگی ڕۆحێکی سەراسیمە وسەرگەشتەیە، حزوورێکی نیگەرانە یا دەنگدانەوەی زەمەنێکی سەختە لە مێژووی شەخسیدا. لە هەندێک جێدا، جۆرێک لە دابران و دووانێکی لە گوتاری شاعیردا دەبینین، کاتێک خودێکی نادیار موخاتەبەی نەژاد دەکات بەشێوەیەک نازانین کامیان دەنگی شاعیرەکەیە.

نەژاد! خود لە بارێکدا نییە
ڕەهایی دەربەڵێ….
ئیتر نەما،
دیدار ئاخر بوون، جێی سەرنج بێ….
بەسەرچوون
ئەو ڕۆژگارەی ماسک و رووبەند
هەر لە دوورەا دەردەکەوتن.
(کۆبەرهەم- ل ١٧٠)

لە دەقێکی تردا دەڵێت؛
نەژاد سەیرکە!
دەفژێن
بە چ ڕوانین وجیهانبینییەک
لە مەودای کەشف و یەقیندا گیرساوەنەتەوە،
کە لە من و تۆ ونە!
(کۆبەرهەم- ل ١٨٤)

بەهەمان شێوە سەبارەت بە ڕاناوی کەسی یەکەمی کۆ (ئێمە) کاتێک وەک دەنگی قسەکەری سەرەکی نێو دەق دەردەکەوێت، لە یەک کاتدا زمانی ویژدانی دەستەجەمعی و دەربڕی ئینتیمایەکی قووڵی شاعیرە بە کۆمەڵەکەی. دەتوانم بڵێم لە زۆربەی ئەو دەقانەدا خەمێکی جقاکی یا کۆجیتەیەکی ڕەگ داکوتاو لە مێژووی کارەستباری گەلەکەدا هەست پێدەکەین. جۆرێک نیگەرانی و وێنەیەک لە بێهیوایی لە زۆربەی ئەو دەقانەدا بەدی دەکرێن کە تیایاندا بە زمانی کەسی یەکەمی کۆ دەنووسێت.

لە دەقی (چەند کۆتەڵێکی جەنازەیی) دا هاتووە؛

هەر چیمان کرد
بەشی ئارەزووی
شازادە تەنپەروەرەکانی نەکرد.
هەرچیمان کرد بۆ (سبەی)
(ئەمڕۆ) لەسەر شەقامە خوارەکانی سەدەی بیستەم
وەک چۆلەکەیەکی سڕ یاری پێدەکەن...
وەرە با پەیمانێک لەگەڵ ئەشکەوتە کوێرەکان مۆر بکەین
وەرە با لە کۆتەڵی بێ تارای ئەبەدییەتدا بنووین.
(کۆبەرھەم- ل ٩٩)

دەقی (ئەوەی لە دواخوانی برایاندا نەگوترابوو) کە لە ٢١ پارچە شیعر پێکھاتووە زیاتر لە هەر دەقیکی تر سەرنجی راکێشام بەتایبەتی لەڕووی زمانی دەربڕین وئاخاوتنی دەق و بەکارھێنانی راناوەوە. هەروەها لەڕووی بونیاد یا داڕشتنەوە، کاری لەسەر کەرتکردنی رستە کردووە (تقطیع الجملة) لە کۆپلەی سەرەتای هەر پارچە شیعرێکدا ئەوەش وەک هێمایەک بۆ هەڵبزرکاوی خەون ئاسای دیمەن ورستەکان.

/ بە/ دڵی/ بەدمەستم/گوت:/
/کە/ لە/ ئاھەنگی/ مەعشووقدا/ دەفڕی
/رووناھی/
/ هەمووی/ لە/ تۆدا/ هەڵدەبێ/
/ لێ/گەڕێ/ جێیەکمان/ لە/ کونجێکی/
/ خەراباتا/ بەرکەوێ./
(کۆبەرھەم- ل ٣٠٨)

لەم دەقەدا دەتوانم بڵێم کە زۆربەی راناوەکانی بەکارھێناوە. سەرەتا بەزمانی خودەوە وەک قسەکەر دەدوێت و روو لە (تۆ) دەکات، پاشان دەپەڕێتەوە بۆ کەسی یەکەمی کۆ و جارێکی تر خودی قسەکەر دەدوێت. دەقێک باس لە سرووتەکانی عەشق و ترس و نیگەرانییەکانی سەردەم دەکات. هەستێکی بێگەردی مرۆڤدۆستی، حەسرەتێکی قووڵ بۆ رۆژگارێکی لەدەست چوو.

لە دونیای فانی ئێمەدا،
چەند ھاتن، چەند چوون
تامی عەشقیان نەکرد...
چەند فرمێسک
لەڕێی مەیخانەدا رژان..
چەند بەژنی تاریک،
بە باڵای نووردا بڕان..
تۆ وەرە گەورەم!
بڕوانە شاری عاشقان

بە بێی تۆ
چەند چۆل و وێرانە.
(کۆبەرهەم- ل ٣١٥)

جوانی لە وێنەی پارادۆکسدا

بەدەر لە بنەما جێگیر و بەماوەییەکانی رێبازی کلاسیک کە لایەنە ئیستاتیکییەکانی شیعریان لەژێر ناونیشانی بەلاغە یا رەوانبێژیدا کۆکردووەتەوە، نەژاد وێنەیەکی زەینیمان بۆ دەکێشێت کە جوانی لە پارادۆکسی پێناسەی شتەکاندا دەردەخات، بۆ نموونە لەکاتێکا دۆزەخ لە سزای گوناهەکاندایە بەڵام دەرخستنی گوناهەکان بەشێوەیەکی جوان لەبەر رووناکی ئاگردا وەزیفەی دۆزەخ پێک دەخات؛ بەهەمان شێوە بە چەمکی بەهەشت کاتێ لەبەر تاریکیدا پاکیزەیی حەشاردەدات؛

تۆ لە یەک کاتدا نهێنی چڵپەرستی و
دەڵەقی شارستانییەتی..
تۆ..
چرای بەر ئاستانەی پەرستگای
هەردەمەو لە دەستی کاهینەکدای
تۆ رووناکی دۆزەخی
گوناهەکان جوانتر دەردەخەی..
تۆ تاریکایی بەهەشتی
پاکیزەیی و باشییەکان حەشار ئەدەی....
(کۆبەرهەم – ل ٩٧)

(شوێن) لە نێوان ئینتیما و نامۆییدا

چەمکی شوێن، بەهەردوو مانا و رەهەندی گشتی وتایبەتییەوە، لە زۆربەی دەقەکاندا وەک هەڵگری چەندین ئاماژە و هەما دەردەکەون. مامەڵەکردن لەگەڵ شوێن لای نەژاد لە سرووشتەوە دەستپێدەکات لە روانینەکی رۆمانتیکی شاعیرانەوە تا سەرلەنوێ پێناسەکردنی دیمەن ودیاردەکان، لە گۆسوانەی دیوارەکی گڵەوە بۆ نیشتمانەکی هەڵکێشراو لە قەیران ومەترسی بەردەوام تا دەگاتە جیهانی جەنجاڵ و بێ ئامانی سیستمی وەحشیگەرایی و دەسەڵاتی سایبەر و زیرەکی دەستکرد.

سەرەتا لە دەقی (ئاواییە خەمبارەکەم) ـەوە دەست پێدەکات وەك بچووکترین سنووری ژیانی بەکۆمەڵ کە تیایدا هەستی غەریبی ودەلالەتی کارەساتباری ئەو شوێنە دەردەخات کە زێدی خۆیەتی، ئەڵبەت ئەم شیعرە لە شاری نەجەف نووسراوە ئەو دەمەی وەك دوورخراوەیەك لەوێ دەژیا؛

ئەی ئاواییە خەمبارەکەم!
من غەریب نیم؟
یا تۆ نەفرەت لە غەریب دەکەی؟!!
من عاشق نیم؟
یا تۆ عاشق لە باوەشی خۆت ناگری؟
من چۆلەکەی باڵکراو نیم؟
یا هێلانەی ژێر سواندەی مزگەوتەکەت
پەڕەندەی بێ باڵ داڵدە نادا؟
ئاواییە خەمبارەکەم؟!
(کۆ بەرهەم – ل ١٣)

پاشان شار دەبێتە رووگەی ئەندێشە وسەرلەنوێ داڕشتنەوەی ئەفسان□یی نامۆیی کاتێک جیاوازییەکانی نێوان دوو زەمەن کاڵ دەبنەوە. زەمەنی ژێردەستی وترس وقڕکردن و زەمەنی ئازادی وبانگەشەی ئاوەدانی.

لە نووسینەوەی مێژووی شاردا
هەمیشە گەڕەکەکانی مەرگ
کووچە وکۆڵانەکانی لەبیردەکرێن و
نایەنەوە بەرچاو..
ئەدی (خۆر)تان چی لێکرد؟
کە بە ڕووتی
وەک شێتێکی راوەدوونراو
بەناو شاردا را دەکا؟
(کۆبەرهەم – ل ٢٢٦)

وێناکردنی نیشتمان لە دەقە شیعرییەکانی ن□زاددا رەهەندێکی وجودی هەیە، بەو مانایەی وەک بەشێکی دان□ب□□او وزیندوو لە بوونی خود وێنەی دەکات. لە کاتێدا زێد وسەرچاوەی مانەوە وبەردەوامی ژیانە لە هەمان کاتدا لە چەندین وێنەی زەینی ومەجازیدا دەردەکەوێت جارێک وەک دایکێکی بەسۆز وجارێک وەک خۆشەویستێک وهەندیک جاریش رەهەندێکی ئەفسانەیی پێ دەبەخشێت کە مەوداکانی بە پانتایی مێژوو و جوگرافیایەکدا دەکشێن لە کۆێستانە دوورەکانی باکوورەوە تا پێدەشتەکانی ئوور لە باشوور. یاخود ئەو دەمەی نیشتمان دەبێتە بەشێک لە برینێکی کۆن لە رۆحی شاعیردا بەڵام بۆ نیشتنەوەی ئازارەکانی هەر رووی تێدەکات.

ئای نیشتمان
وتی شاراوە
هەکەوتەی دیواری لەرزۆک و
بڵێسەی کوژاوە…
ئای نیشتمان

نەغمەی گەشەگیری
ڕووباری لە هاژە کەوتوو
باڵات سەبەری پێوە نەماوە
لەم گەڕانە لە حەرەمی نهێنییەکانت
سەرخەوە بشکێنم…
(کەبەرهەم- ل ٤٣٣)

ئەوەی تێبینیم کردبێت لە زۆربەی دەقەکانی دوای ساڵی ٢٠٠٣وە، پێ بەپێی لەگەڵ ڕووداوە گەورە و کاریگەرەکانی قۆناغی دوای ڕووخانی دیکتاتۆرییەت لە عیراق و ئاڵوگۆڕە خێراکان لەسەر ئاستی جیهان بەگشتی، بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە شێوازی ژیان وبیرکرنەوە و ئایندەی مرۆڤەکانەوە هەیە، دونیابینی نەژادیش دەچێتە بازنەیەکی فراوانتر ودیدەگایەکی دوور مەوداوە. سیما دیارەکانی ئەو دونیابینییە لە دەقە شیعرییەکانیدا لەو نیگەرانییە قووڵە وپرسیارە بە وەڵامەکانیدا دەردەکەون بەزمانێک کە هەڵگری چەندین وشە و زاراوە و دەستەواژەی جیهانی ئەمڕۆی تەکنەلۆجیا و نەزمی بەناو نوێی جیهانن بە گوزراشتکردن لە تراژیدیا بەردەوامەکانی کۆمەڵگەی مرۆیی.

ئەمەی ئادەمزاد،
چ دەکەین لێرە
لەسەر ئەم زەمینە،
کە هەر دەکی تیا دەناسین؟
لەژێر ئاسمانی پەکەوەلکاودا،
ئێمە تا دە
لە ڕەحی سەردەم دوور دەکەوینەوە..
لە سەدەی ئەفسانەکان لەدایک بووین
خوێنی تەکنەلۆژیامان تیا دەگەڕێ!
(کەبەرهەم- ل ٣٦٦)

تەوزیفکردنی مێژوو لە دەقدا

بەوپێیەی نەژاد خوێندنی ئەکادیمی لە بەشی شوێنەوارناسی کۆلێژی ئەدەبیات لە زانکۆی بەغداد تەواوکردووە، زانین وشارەزاییەکی باشی لەو بوارەدا پەیداکردووە. ئەو لە بنەڕەتدا خوێنەرێکی ئاسایی نەبووە و ئاشنایەتی لەگەڵ فەرهەنگ وئەدەبی زیاتر لە زمانێک هەبووە، بۆیە زانستی شوێنەوارناسی وەک بەشێک لە مێژوو ئاسۆی مەعریفی ومەودای بیرکردنەوەی قووڵتر وفراوانتر کردووە. بەوپێیەش کە شیعر خولیا وجێ بایەخی یەکەمی بووە، بۆیە لە چەندین دەقدا سوودی لە ناو وهێما ودەلالەتە مێژووییەکان بینیوە بەتایبەتی لە

میزۆپۆتەیمیا (وڵاتی نێوان دوو رووبار) بەڵام زیاتر ئاماژەی بۆ هێماکانی سەرزەمینی سۆمەر کردووە، بەزانینی ئەو راستییەی کە سۆمەرییەکان گەلێکی غەیرە سامی یا وردتر وەک هەندێک لە مێژووناسان پێیان وایە کە لە هۆزە کۆچکردووەکانی چیاکانی زاگرۆسەوە بەرەو پێدەشتەکانی ناوەڕاست وخوارووی عیراقی ئەمڕۆ هاتوون.

لە گۆڕستانی (ئوور) ڕا چیام خۆشویستن
ئەگەر ئازای.
مرۆڤ لە بەرامبەر مرۆڤ بوەستین
لە بیرت نەچێ،
هەور هەمیشە رووویان لە چیایە.
(ک□ بەرهەم- ل ٢١٦)
ئەنکیدۆ
هێشتا لە جەنگەڵستانە…
تەخت هەڵنەنراوە
گەلگامشی لەسەر دانیشێ..
مەیخانە ئاوا نەکراون
لە کونجە تارەکانیاندا
بچێتە خەڵوەتی ئارەزووەکانی،
لە ناو شکارتە هەڵچووەکان
رێ لە پاکیزان دەگرێ..
(ک□ بەرهەم- ل ٤٠٦)
لە رۆژهەڵاتەوە
بۆ رۆژهەڵات…
سۆمەرییە سەرڕەشەکان
لە دونیای شەودا
خاکی رەنگینیان
لە ناخی خۆیاندا دەدی..
ئایندەیان دەخوێندەوە
پێشبینی کەش وهەوایان دەکرد و
لە زەماوەندی،
شەپۆل و رووبارەکان بەشدار دەبوون.
(ک□ بەرهەم- ل ٣٠٥)

عەشق، رووگەی هەمیشە داگیرساوی شاعیر

زێد□□یی نییە ئەگەر بڵێم چەندین جار ئەو پرسیارەم لا درووست

بووە؛ کە ئاخە نەژاد شاعیرێکی عاشقە یان عاشقێکی شاعیرە، بەڵام ئەوەی لێی دڵنیام چ لەڕێگەی بەرهەمە شیعری وهونەرییەکانی و چ لە ڕێگەی هاوڕێیەتییەوە، ئەوەیە کە عەشق لای ئەو هەمیشە حزوورێکی باڵای هەیە. جۆرێکە لە تەجەللای جوانی وپاکیزەیی و روونا کی کە هەر جارەو لە بەرگ و شێوە و ئیحساسێکدا خۆی نمایش دەکات. لە کرۆنۆلۆجی دەقەکانی نەژاددا، ئەو پەیوەندییە ئینسانییە سەرەتا لە شێوەی دڵدارییەکی تافی لاویدا دەردەکەوێت سەرشار لە کەف وکوڵی حەز وتاسەی دڵێکی بێ ئۆقرەوە دەست پێدەکات؛

لێت نابمەوە..
چەندە دوور بم..
....
بم بە سپێدە،
لە باوەشی ساماڵی تۆ ئارام دەگرم..
بم بە سێبەر
حەم بە بنارەکانی تۆدا هەڵدەواسم..
....
لێت نابمەوە ....
من هەر بۆ لای تۆ دێمەوە...

سەبارەت بەو بابەتە، ئەوەی تێبینیم کرد، زۆربەی دەقە شیعرییە سەرەتاکان لە ناوەڕۆکدا دەربڕین وداڕشتنەوەی هەمان ئیحساس وهەڵچوونی دەروونی وتاسەن کە دەرخەری ئەزموونێکی سۆزداریی بەئاکام نەگەیشتوون.
لەگەڵ تێپەڕبوونی ساڵەکان وچوونەناو تەمەن و کاڵ بوونەوەی بەشێک لە یادەوەرییەکانی ڕۆژگاری لاوی، ماکی ئەو ئیحساس ودەروونە پڕ لە جۆش و شەوقە زیندووتر لە جاران خۆی نمایش دەکات. کاتێک خودی چەمکی عەشق یا خۆشەویستی فەزایەکی فراوانتر و قووڵتر لە ناخی شاعیردا داگیردەکات. فەزایەک بە چەندین مەوداوە کە ڕەهایی و ڕەگەزەکانی جوانی و سرووشت وئیحساس تێکەڵ بە حاڵەتێک لە مرۆڤدۆستی ویەکانەگی دەبن لە بۆتەی عەشقدا.

خەمی تۆ زرێبارێکە
لەچاوی لە خەو تۆراوی هەژارانە..
چیای سەختی خۆشەویستی
مێژووی نهێنی وحیکمەتی داگیرسانە...
تۆ لە دێی ئەو دنیایەی کە ناویان ناوە هەنراوە
چیرۆکێکی تەواو نەبووی...

تەواو نابی..

....

باران لە کوێوە دەبارێ؟
گوڵ لە کوێدا چرۆ دەکا؟
خۆشەویستی ئەمە نەبێ
چیا لەسەر چی خۆی رادەگرێ
رووبار بەسەر چیدا دەروا؟
(کەبەرهەم؛- ل ٣٦)

یەکێک لەو دەقە شیعرییانەی کە پێم وایە نەژاد تیایدا گەیشتووەتە ئاستێک لە زمانی دەربڕین و وێنەسازی شیعریی و نزیکبوونەوە لە کورتکردنەوەی مێژووی کارەسات وخۆشنوودی بریتییه لە دەقی (ئایندەی پاییز). بێ دوودڵی دەتوانم بڵێم ئەگەر وەک ئیستیعارەیەك لە فەرهەنگی شیعری کلاسیکیمانەوە تەماشای بکەین، ئەوا کەس وەك نەژاد وشەی (حوسن)ی لە دەقێکی ئازاددا بەو شێوە فرە مەودایە تەوزیف نەکردووە. (کەمالی) شاعیر لە هۆنراوەیەکیدا دەڵێت:

لە دنیادا هەموو شت قابیلی تەغییر و گۆڕانە
بەتەنیا حوسنی تۆ و عەشقی منە نەیدیوە تەغییرێ

نەژادیش لەو دەقەدا حوسن وجوانی وەک تەجەللای نوورێک دەردەخات کە هەڵگری چەندین مانا و پەیامە؛

چرایەک لە حوسنی تۆ هەڵبووە
وێنەی رۆژنەی گریانی جودایی…
وەک خەمی نیشتمان دوور…
سێبەری کز.. .مۆسیقای ناخ
بێداری هەمیشە بێدار
دەڵێی سەوڵە دێرینەکانی باپیرمن
بەسەر کەلاری مێژوودا،
بەو تاڵە قژانە نووساون
بە شەوبا دەلەرێنەوە…

....

چرایەک لە حوسنی تۆ هەڵبووە
خەم نزیک و نیشتمان دوور…
تەم لە دەاوایی رێگا
بەرەو دۆزەخی تاریکی،
یا فیردەوسی نوور بچێ؟
(کەبەرهەم- ل ١٢٦)

بەشی دوایی کەبەرهەم – وەرگێڕان

هەر لە دووتوێی کەبەرهەمی نەژاد عەزیز سورمێ دا کە لە دوو بەش

پێک هاتووە، بەشی دووەمی تەرخان کراوە بۆ ئەو دەقە شیعرییانەی لە نێوان ساڵانی (١٩٩٥-٢٠٠٦) بە زمانی عەرەبی بڵاوی کردوونەتەوە، کە بریتین لە ١٠٩ دەق و لەلایەن ڕەوانشاد نەجات حەمیدەوە کراون بە کوردی. لەڕاستیدا من نەمویست لەبارەی ئەو دەقانەوە بدوێم چونکە لە بنەڕەتدا بە عەرەبی نووسراوون و لە وەرگێڕاندا بۆ کوردی زۆر لە جێ پەنجە و شێواز و تایبەتمەندی سەلیقە وستایلی دەربڕینی شاعیر نامێنن یا دەگۆڕێن، بۆیە بە پێویستم نەزانی لەم نووسینەمدا لەسەریان رابوەستم.

لە کۆتاییدا دەڵێم، چ وەک مێژووی ئەدەبی و چ وەک بنەماکانی هونەری شیعر، ئێمەی کورد لە ئەحمەدی خانی ومەلای جزیری و نالییەوە تا ئەمڕۆی شیعری کوردیمان، هیچمان لە گەلانی تر کەمتر نییە. فەرهەنگی زمان و ئەدەبیمان تا بڵێی دەوڵەمەندە و رەوتی کاروانی ئەدەبیمان هەمیشە بەردەوام ومایەی شانازیمان بووە. ئەگەر ئەدەبی کلاسیکمان گەواهی بۆ باڵایی ودەوڵەمەندی هونەری شیعریمان بدات، ئەوا بۆ دوودەی دەڵێم کە ئەمڕۆی شیعری کوردیمان هیچی لە پێشوو کەمتر نییە. چەندین دەنگ و ئەزموونی شیعریمان هەیە کە لەسەر ئاستی جیهان هیچیان کەمتر نییە لە شاعیرانی بەناوبانگ هەما ئەدەبییەکانی نەتەوەکانی تر. لێرەدا نامەویت ناوی کەس بهێنم بەڵام لای من نەژاد یەکێکە لەو دەنگانە.

ئاوات محەمەد ئەمین

بەکورتی40: سێبەر.. تارماییەک لەناخی هەریەکێکماندا خۆیمەڵاسداوە.. ئازاد حەمە

ڕاستە واتای سێبەرShadowدیاردەیەکی فیزیکییە، بەڵام لە ژیانی مرۆڤدا پڕە لە ناڕوونی. سێبەر، کە شتێکە لەنێوان ڕووناکی و ڕووکاریی ئاماژەشە بۆ دیوە شاراوەکانی ژیانی مرۆڤ، وەک: کەوتنە زۆنی سێبەرەوە، خۆشاردنەوە، نادیاربوون و.... . هەروەها سێبەرکردن یاخود کەوتنە بەر سێبەرەوە مانەوەیە لە تارمایی Ghost و بوونیشە

لە تاریکییدا. لەناو سێبەردا □وناکی ئاوابووە و ژیان لێڵ و نادیارە. کەواتە،کە سێبەر هەبوو وێنەیەکی ڕوون بۆبینیین بوونی نییە. ئەوانەی دەکەونە ناو سێبەرەوە کەسانێکی تارماویی، نادیار و فانتۆم Phantomن. ئەمە بۆ ئێمە مانای ئەوەیە، لەئیستادا کەتووینەتە ناو سەردەم و کاتێکەوە پرە لە شەبەح و تارمایی؛ ئەوەتا هەموو لە تارماییدا پەرە بە بوونی خۆیان دەدەن، چەترێک، سێبەرێک ڕایگرتوون؛ ئارەزووی زۆنی تارکیدەکەن، چونکە لە تاریکیدا هەست بە بوونی خۆیاندەکەن.

و□ایئەوە، لەناو تاریکییDarknessدا هەردەم ترسێک زیندووە، سێبەریش تاریکییئاسا بێبەری نییە لەو ترسە. ئەوانەی لە سێبەردا دەژین هەمیشە تارماییەک ڕاویاندەنێت. دەرکەوتن لە سێبەردا ئاماژەیە بۆ نادیاریی، بۆ ونبوونی جەستە و مانەوە لەناو تاریکییدا. لەبەرئەوە کەوتنە ناو سێبەرەوە دەرنک□وتنی جەستەیە، توانای ئامادەنەبوونە بە ئاشکرا.

ناوچەی تاریک ئەو ش□ون□ی□ □وناکی نایگاتێ و ناوچەیەکی تارماییدارە. بۆئەوەی سێبەر هەبێت پێویست□ □وناکی نەبێت، یان ڕێگرێک لە دروستکردنی ڕۆشنایی هەبێت. ئەوانەی پێویستیان بە تاریکییە دوژمنی ڕۆشنایین، چونکە تارمایی تاکە داڵدەیانە.

لێرەدا پۆلێک پرسیار تایبەت بەوەی لای سەرەوە باسکرا دەخەینەڕوو: سێبەر چییە؟ سێبەر دژە جەمسەری □وناکییە یان بەشێکە ل□ □وناکی؟ سێبەر یان تارمایی ڕەهەندی خۆی نییە؟ مانەوە لە سێبەردا نێگەتیڤە؟ ژیانی لێڵ یان ژیانی تاریک چ جۆرە ژیانێکە؟ باشە گفتوگۆی سێبەر نامانباتەوە ناو گفتوگۆی تاریکیی؟ تاکەی مانەوە لە تارماییدا؟بۆچی بۆزۆرێک تارمایی ژیانە؟ ئەوە وێنە یاخود جەستە نییە سێبەری خۆی دروستدەکات؟ گەر بەڵێ،کەواتە بۆ ترس لە سێبەر؟بۆ لە سێبەردا دیدگاکانمان بەخێوکەین؟چ جۆرە هەڕەشە و نیگەرانییەک لەپشت مانەوەمانە لە سێبەردا؟چیبکەین تا مۆم و چراکانی ناو ناخمان بۆهەمیش□ □وناکیی بەخشبن؟

سێبەر چییە؟ کاتێک دەپرسین سێبەر چییە دەکەوینە ناو پرسیارێکی دیکەوە، ئەی □وناکی(ڕۆشنایی)چییە؟ هەروەها ئەوەش، کە چۆن سێبەر پێکدێت چییە؟ لە گفتوگۆی سێبەردا زانستی فیزیا دیارترین زانستە کە، لەو بارەیەوە گفتوگۆی تۆکمە و بەرین دێنێتەگۆڕێ. دەبینین لە زانستی فیزیادا لە باسی سێبەر دەکەوینە ناو باسی □وناکییەوە؛ هەروەها سێبەری تەواو و نیوەسێبەر. دەکرێت واش لە سێبەر تێبگەین،

کە شەوە، فانتۆم، هەڕەشە و نیگەرانیشە.

ئەدی تارمایی چییە؟ تارمایی بریتییە لە ناوچەیەکی تاریک. ئەوکاتە دێتەدروستکردن کە ڕێگرییەک دێتە بەرپێی ڕووناکیی. ڕوونتر بڵێینەگە: سێبەر شتێکی سەرەکیمان بیردەخاتەوە، کە زۆر پەیوەندیدارە بە ڕووناکییەوە، کە دژە جەمسەری سێبەرە، ئەوەش ئاوابوونی خۆرە.

ئاوابوونی خۆر هاتنی تارکیی و لێڵییە. کەوتنە ناو سێبەریشەوە، یان مانەوە لە سێبەر هەر ئەو مانایەی هەیە لای سەرەوە هێمایبۆکرا، کە سێبەر نیشانەیە لەسەر نەدیتن، خۆشاردنەوە و خۆمەڵاسدان لە پەناگەیەک. چونکە ئەوەی لە سێبەردا، لە تاریکییدا، دەکرێت لەبەر ڕۆشنایدا ناکرێت. بۆیە سێبەر بینین و دیار Visible دەخاتە ژێرپرسیارەوە.

سەرباریئەوە، کە ڕۆشنایی نەما سێبەر یان تاریکیی دەستپێدەکات. بەزۆرێک ڕووناکی سەرچاوەی گشت خۆشییەکانە، لێ بە هەندێک سێبەر پەناگەیە، داڵدەیە بۆ خۆشاردنەوە. بیرمانەچێت، "لە سێبەردا نائاگایی چالاکە، سەرکوتکراوەکانیش لە سێبەردا" خۆیانبەخێودەکەن و پەناگەی تازە بۆ خۆنمایشکردن دەدۆزنەوە. بۆیە ئامانجی تێگەیشتن لە سێبەر بۆ ئەوانەی هەمیشە لەناو ڕووناکیدا بوونە سانا نییە.

بەپێی مێژووکردی رۆمانی ڤیکتۆر ستۆیچیتا Victor Stoichita، لە کتێبی مێژووی سێبەر Brève histoire de l’ombre، کە لە تێگەیشتنی ئەفلاتوونەوە بۆ ئەشکەوت دەڕوانێتە سێبەر و ڕووناکی دەبینیین ئاماژە بەئەوەدەکات، کە ئەفلاتوون پێیوایە مرۆڤ دیلی ئەشکەوتە؛ تەنها لەناو بەدیخانەکەیەوە، کە ئەشکەوتەکەیە، ئەم مرۆڤە دەڕوانێتە جیهانی دەرەوە. تەنها ئەوکاتە بە ڕاستیی جیهانی دەرەکی ئاشنادەبێت، کە ڕووناکیی بەردەکەوێت. ڕووناکیش کە ڕاستییەکەیە لە دەرەوەی ئەشکەوتەکە بوونی هەیە. ئەمەش کەم ئاگایی و کەم ئاسۆیی لە بینین و بیرکردنەوە دەگەیەنێت. سەیرەکە لەوەدایە، کە بە مرۆڤی ناو ئەشکەوتەکە ئەوەی لە ئەشکەوتەکەدایە ڕاستییە، کە لەخۆیدا وێنە و تارماییە.

خۆر یان مۆم کە سێبەری خۆی دروستدەکات توانای بینینیش دەستنیشاندەکات. کەواتە سێبەرکردن لەگەڵ ڕۆشناییکردندا دێت. هاوکات کاتێک خۆر هەڵدەت ڕووبەری سێبەر تەسکدەبێتەوە، هەرکە خۆریش ئاوابوو ڕووبەری سێبەر فراواندەبێت. بەمجۆرە یاریکردن بە ڕووناکی و سێبەر یاریکردنە بە خودی خۆ. بۆیە لە تاریکییەکاندا،

یان لەناو تارماییەکاندا دەکرێت بەڕێن: غەدرەکان، ناپاکییەکان لەدایکدەبن. بەڵام لە ڕووناکییدا لەلایەک شتەکانی دەوروبەرمان دەبینین و لەلایەکی دیکە یاریکردن بە تارمایی کەمدەبێتەوە.

کەتا گوتنمان لەمەڕ سەبەر ئەو تارماییەیە، کە لە ناخی هەریەکەکماندا پەنهانە. ئەڵبەتە تارمەیەکانمان لەیەک ناچن. تارماییەکانمان، کە بەرهەمی جۆرە ڵێڵییەکن ئازاربەخشن؛ تا قەبارەی تارمایەکانمان زیادکەن مۆمەکانی ناخمان زووتر دەکوژێنەوە، نیگەرانیی و پەشێوییەکانمان باڵاتردەبن. سەرچاوەی ڕۆشناییەکانی ناخمان بە شڵەژان و پەشێوییەکانمان کز و کزتردەبن. ئەمە وادەکات بەژیین: قایلبوون بە مانەوە لە تارمایی زۆر سەمەرەیە تا ئەو جێگایەی لە کەسایەتی مرۆڤ حاڵیینیین. هەرکە لە کەسێتیی مرۆڤ تێگەیشتین ئەوکات تێدەگەین، کە تارمایی یان کەوتنەتارماییەوە بەشێکە لە ژیانی تاک.

لەبەرئەوە دەپرسیین:"بۆچی تارمایی گرنگە؟ تارماییەکان یارمەتیمان دەدەن لەوە تێبگەین، کە ڕووناکی چۆن کاردەکات. بۆ سەیرکردنی تارماییەکان دەتوانین بزانین چۆن ڕووناکی و تاریکی یاری بەیەکەوە دەکەن. هەروەها "تارمایی دەتوانێت یارمەتی ئاژەڵەکان بدات بۆ خۆشاردنەوە. زۆرێک لە ئاژەڵەکان تارمایی بۆ خۆدزینەوە لە نێچیرەکان بەکاردەهێنن"، بێگومان ئەوە بۆ مرۆڤیش ڕاستە.

ئازاد حەمە

پرۆفیسۆر لە فەلسەفە لە زانکۆی سلێمانی

دەوری ئەمریکا لە پێکهێنانی حکومەتی عێراقدا.. عوسمانی حاجی مارف

واقعی سیاسی ناوخۆی عێراق دوای هەڵبژاردن، بۆتە ئاوێنەیەکی ململانێی قوڵتری نێو دەسەڵات، ئەنجامەکانی ئەم هەڵبژاردنە، بوار

ب هیچ لاینک نابخشت بتنها دسات یکلایی بکاتو، بب هاوپیمانی لگ چند بلکی دیکدا، ئمش فرستی زیاتری کردتو ب ئو هزو گروپانی حشدی شعبین و سر بئرانن هاوبش بن ل حکومتدا، ک لم هبژاردندا رژیکی زیاتر ل هبژاردنکانی رابردو دنگیان هناو، بت ناچاریک ب بشداری پکردنیان ل هاوپیمانی بلکاندا، لکاتکدا خواست و فشاری ئویان لسر دبت، هوشنو یان نابت بشداری ل پکهنانی حکومتدا بکن، ئمش ناککیک، قیرانی ل پکهنانی حکومتدا دروست کردوو.

لسر واقعیتی ئستای دوای هبژاردن و کشکانی پکهنانی حکومت ل عراق، ئاستی دابزینی هاوسنگی زربی هزو لاینکان، دخی ئازی ناوچک، پدچت هکار بت تا کشکی سپی میلی پاراستنی دخی ئستای عراقی هبت، لهمانکاتدا ورد ورد هوبدات نفوزی ئران سنووردار بکات، یان ناچار ب رکوتنی جرک ل هاوسنگی بت ل گ ئراندا.

ئمریکا ل هوکانی ب فشارخستن سر بغدا دیوت گیک پیدا بکات، ب ئوی میلیشیاکانی لاینگری ئران، لخبگرت و بیانخات ژر کنترلی حکومتی ناوندیو!. لهمانکاتدا ئاشکرای سزا و وشونی سپاندوو تا تکانی پشتیوانی ل هز میلیشیاکان بکات ئامانج، هوی برزکردنوی بهای تچوی بردوامبونی ئم گروپان ددات، ل کنترکردنی بیاردان و ای گشتیدا. تنانت دخک گیشتوت ئو ئاستی ک مارک ساڤایا، نردی ترمپ، زنجیریک ئاگاداری لبارو ی هوی میلیشیاکان، ب کنترکردنی بیاردانی سیاسی ل عراق بوکردتو. ل دوایین پستی مارک ساڤایادا لسر ئو جختی کردو گوای هیچ ئابووریک ناتوانت گش بکات، هیچ هاوبشیکی نودوتیش ناتوانت سرکوتوو بت، عراق ل ژینگیکدا قتیس بوو، دخالت و سیاستی میلیشیاکانی ئران، تواو لگ سرچاو نافرمیکانی دساتدا تک بوو. بی ساڤایا ئم پرسیار دخات و، بژاردکانی ئمریکا ل دخالتی ب مامکردن لگ دخی ئستای عراقدا چین؟، ئایا دتوانت فشاری ئابووری زیاتر بکات؟، دتوانرت چالاکی و توانای میلیشیاکان تکبدات؟ یان بژاردی تر هی، وک گدان ب ئیسرائیل، ب مامکردن لگ میلیشیا عراقیکان بو شوی ک ب گونجاو دزانرت، وک ئوی تلئبیب ل زیاتر ل بنیکدا هشی لکردون؟.

لنو ئم جنجای، ئو پرسیارانی لمردا ب دخی سیاسی عراق دنپشو، بتایبتی ل دور و دخالتی ئمریکا ب جختی

باڵادەستی بەسەر عێراق و ناوچەکەدا، ئایا دەستێوەردانی سەربازی سنووردار یان بەرفراوان، وەڵام بە چارەسەری کێشەکانی عێراق و پێکهێنانی حکومەت ئەداتەوە؟، لە بەرژەوەندی ئەمریکا بێت؟، یان بەردەوامی بە پەرەسەندنی گەمارۆ ئابوورییەکان بدات؟ یان قبوڵکردن و بەردەوامبونی دۆخی ئێستا لەگەڵ کوتلە چەکدارەکان کە نفوزی خۆیان دەپارێزن سازش بکات؟، بەڵام بەشێوەیەک کە کەمتر زیان بە بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا و ئیسرائیل بگەیەنێت!.
هەڵبەتە هەر بژاردەیەکی ئەمریکا بۆ چۆنیەتی دەخالەت و هەوڵەکانی بۆ کۆنترۆڵکردنی حکومەتی عێراق، کاردانەوەی جیۆپۆلەتیکی و ئابووری و کۆمەڵایەتی ئاڵۆزی بەرچاوی دەبێت، کە بە ناچاری بە جۆرێک عێراق لەنێو شانەی سیاسی ململانێی ئەمریکاو ئێراندا دەهێڵێتەوە و کاریگەری نەرێنی زیاتر لەسەر ناجێگیری سیاسی عێراق و ژینگە ناوچەییەکەی دەبێت.
ئەو سزا نێودەوڵەتیانەی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی دەیسەپێنن بەسەر عێراقدا، تەنیا بەربەستی ڕەمزی نین، بەڵکو ئابووری عێراق پەکدەخەن، ئەگەر کەرتی وزە، یان کۆمپانیا بیانییەکانی نەوت کە لە عێراق کاردەکەن بکەنە ئامانج، ئەم جۆرە سزایە دەتوانێت کاریگەری لەسەر بەرهەمهێنانی نەوتی عێراق هەبێت، بەمشێوەیەش مەترسی لەسەر داهاتی دەوڵەت دروست دەکات، کە نزیکەی٩٠٪ ی داهاتی ئێستای عێراق، پشت بە نەوت دەبەستێت. جگە لەوەش پێشنیارکردنی ئەو سزایانەی، کە لەلایەن ئەمریکاوە پێش هەڵبژاردنەکانی عێراق لە ١١ ی ئەم مانگە دواخرا، پێشبینی دەکرێت سیستمی ئابووری عێراق بەشێوەیەکی بەرچاو ئیفلیج بکات، ئەمەش مەترسی ئاڵۆزبونی دۆخەکە زیاتر دەکات، ناتوانێت بژاردەیەکی سەرکەوتوبێت لە هەوڵی ئەمریکا بۆ کۆنترۆڵکردنی دۆخی سیاسی عێراق، یان پێکهێنانی حکومەتێک پاشکۆی تەواوی ئەمریکا بێت.
ئەوەی شایانی باسە، گومانی تیا نیە لەبەرامبەردا، دەسەڵاتی سیاسی ئێستای عێراق، بە تایبەتی لە پێکهاتەی هێزە میلیشیاکانی سەر بە ئێران، بێدەنگ نابن و بەناچاری لەگەڵ قەیرانە ئابورییەکاندا دەجەنگن، پارێزگاری لە پاراستی دەسەڵاتەکەیان و جەردەیی و تاڵانی و کەڵەکەی سەرمایە بۆ هێزەکانیان دەکەن، کە لەڕێگەی پاوانخوازی تەواو بەسەر دەسەڵاتدا، توانیویانە دەستبگرن بەسەر سەروەت سامانێکی بێشوماردا، بەردەوام بەهۆی داهاتی زۆری نەوتەوە کوتلەکان هاوپەیمانی پێکدەهێنن. عێراق لەئێستادا رۆژانە نزیکەی چوار ملیۆن بەرمیل نەوت هەناردە دەکات، ئەمە جگە لە هەناردەکردن و ئۆپەراسیۆنی قاچاخچێتی، کە لەلایەن حزب و هێزەکانی ناو حکومەتی عێراق و حکومەتی هەرێم و سیاسەتمداران و سەرکردەکانی

میلیشیاکانەوە، لەڕێگەی ڕێڕەوی قاچاخی جۆراوجۆرەوە ئەنجام دەدرێن، هەندێکیان لەڕێگای دەریاوە، هەندێکی دیکەشیان لەرێگای وشکانیەوە، زۆرینەی ئەو هەناردەکردنانە لە داهاتی خەزێنەی عێراقدا نین.

هەر دابەزینێکی نرخی نەوت یان پچڕانی گرێبەستی کارکردن لە کێڵگە نەوتیە گەورەکاندا دەستبەجێ کاریگەری دەبێت لەسەر توانای حکومەتی عێراق بۆ پێدانی موچەی فەرمانبەران و دابینکردنی بودجەی خزمەتگوزاریە گشتیەکان.

لەلایەکی ترەوە تێبینی ئەوە دەکرێت کە بژاردەی سەربازی ئەمریکا، بە هێرشکردنە سەر هێزەکانی حەشدی شەعبی، ئەو هێزانەی ئەمریکا قەبوڵ ناکەن، ئەمەش بژاردەیەکی قورسە و دۆخەکە ئاڵۆزتر دەکات، تەنانەت هێرشێکی ئامانجداریش بە شێوەیەکی یەکلاکەرەوە کێشەی میلیشیاکان و دەورو دەخالەتی فراوانبونی ئێران، لە چوارچێوەی عێراقدا چارەسەر ناکات، بە پێچەوانەوە، ڕەنگە متمانە بە بانگەشەی میلیشیاکان بدات کە بڵێن پیلانێکە لەسەر عێراق و بەرگری دەکەین، پەنا بۆ دوا بژاردەی مانەوەی خۆیان ببەن، ئەمەش کارەساتی گەورە بەدوای خۆیدا دەهێنێت.

هەڵبەتە ئەو بژاردەیەی ئەمریکا، گەر بیەوێت جەخت لە سەر پاراستنی دۆخی ئێستا بکات، دەبێت هێزەکانی حەشدی شەعبی لە پێکهاتەی حکومەتدا قبوڵ بکات، لەلایەکی تریشەوە ڕێوشوێنی کەمکردنەوەی نفوزی میلیشیاکان پەرەپێبدرێت، دواجار ئامانجی کەمکردنەوەی بازنەی کاریگەریەکانی ئێران بەسەر عێراقدا هەبێت، کە بۆ ئەمریکا گرنگیەکی هەیە. ئەوەی ئەمریکا لەئێستادا دەیەوێت، کەمکردنەوەی گرژیه نێوخۆییەکانه بۆ مسۆگەرکردنی کارکردن بهشێوەی پێکهێنانی حکومەتێک، که دەبێت لە دواجاردا ئەرکی هەڵوەشاندنەوەی میلیشیاکان و چالاکیەکیەکان و چەسپاندنی چەک لەژێر کۆنترۆڵی دەوڵەتدا بگرێته ئەستۆ. بەشێکی زۆری هێزەکانی "چوارچێوەی هەماهەنگی" شیعە پێیانوایە ئەمە مومکینە، بەڵام دەبێت وردە وردە جێبەجێ بکرێت، نەک لەناکاو و بە زۆر، بەڵام ئەم بژاردەیە چەند دەخایەنێت و تاچەند سەرکەوتن مسۆگەر دەکات، وەڵامێکی ڕۆشنی نیە!.

کێشەکە لەوەدایە کە بەدوای بەردومانکردنی کێڵگەی غازی کۆرمەر لە سلێمانی، بەشێوەیەکی بەرچاو "چوارچێوەی شیعە"ی تێکداوە، هەرچەندە هێزەکانی "چوارچێوە" ڕایانگەیاندووە کە میلیشیاکان هیچ پەیوەندیەکیان بەو هێرشەوە نەبووە، بەڵام بەڵگە هەیە کە ئەوە پشتڕاست دەکاتەوە کە گروپێکی سەر بە هێزەکانی حەشدی شەعبی بەرپرسیار بووە، هەروەها ئەم گروپە فەرمانی ڕاستەوخۆی لە هێزە ناوخۆییەکان وەرگرتووە، کە پەیوەندیەکی بەهێزیان لەگەڵ ئێراندا

هەیە. ڕەنگە ئەم بەردومانە واشنتۆن بخاتە سەر بزاردەکانی تر، بەتایبەتی کە کۆمپانیا ئەمریکییەکان لە کێڵگە نەوتییەکان و گازییەکان دەستیان بە کارەکانیان کردووە، بۆیە بەردومانکردنی کێڵگەی غازی سلێمانی وەک پەیامێکی ئاگرین کاریگەربوو، کە توانای ئەو میلیشیایانە بۆ ئیفلیجکردنی کارەکانی کۆمپانیاکان، ئەوە نیشان ئەدات، ئەگەری ئەوە هەیە فشاری زیاتر بکەن.

دەتوانین دەربارەی هەوڵدانی بزاردەکانی ئەمریکا، بۆ کۆنترۆڵکردنی دۆخی سیاسی عیراق ئەوە بڵێین، نەک بە ئاراستەی ئایندەیەکی رۆشن و ئارام و دابینکردنی ئاسایش هەنگاو نانێت، بەڵکو دەخالەتی ئەمریکا بەردەوامی هەمان ئەو ڕێڕەوەیە کە لەجەنگی کەنداوەوە عێراقی وێرانکرد.

لایەنێکی گرنگی ئەم دۆخە ئەوەیە پێشبینی ئەوەش دەکرێت، توڕەیی و ناڕەزایەتی خەڵک دۆخەکە بگۆڕێنێتەوە بۆ سەردەمی ناڕەزایەتییەکانی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩ و بەشێوەیەکی فروانتر، کە حکومەتی عێراق بە فەرمی و نافەرمی دەخاتە نێو چاڵی قەیرانێکی قوڵترەوە، لەهەمانکاتدا دەوری ئەمریکاش بۆ کۆنترۆڵکردنی عێراق دەباتە دواوە، هەر بۆیە دەکەوێتە بەر بزاردەی ئاڵۆز و پێچیدە ترەوە، بە دەورو دەخالەتی لە عێراقدا.

تەنیایی.. شیعری سمکۆ ئەحمەد ڕەشید

شەوە باراناوییەکانی کانون سارد نین
بەفرە ئەستوورەکان سارد نین
گوێم لە پیاوێک بوو
کە سەرما ئێسکەکانی گەستبوو دەیگوت
شەختە هیچ گوناهێکی نییە
مرۆڤ کە لە شەقامە سووتاوەکاندا
شەوی بەسەر دادە و
ماڵێکی نییە بۆی بگەڕێتەوە
سەرمای دەبێ
مرۆڤ کە سەوەکی کرماند و

نەیکرد بە دوو کەرتەوە
سەرمای دەبێ
مر□ق ک□ لە گۆڕێکی یەک نەفەریدا
ڕۆژ و شەوەکانی ژمارد
سەرمای دەبێ
مر□ق ک□ سەرمای دەبێ
گوناهی هیچ وەرزێک نییە
ئەوەی ئێسک و
ڕۆحی مر□ق د□تەزێنێ وەرزەکان نین
تەنیاییە،
تەنیایی

بۆچی سوپاسی خوا ناکەیت؟.. نەوزاد بەندی

نەوزاد بەندی

ئەگەر نەبووتایەتە خاوەنی دانەوێڵە و .. باڵندەکان حەزیان لە خواردنی دانەوێڵە نەبووایه، چۆن چۆنی چاکەت ئەکەت؟ چۆن باڵندەکانت تێر ئەکرد؟ چۆن ویژدانی خۆت ئاسوودە دەکرد ؟ ..ئەگەر پشیلە و سەگ حەزیان لە پاشماوەی خواردنەکانت نەبووایە، حەزیان لەو قوتوکراوانە نەبووایە کە تۆ زۆر بە ئاسانی ئەتوانیت بیانکڕیت، چۆن چاکەت ئەکرد؟ چۆن دڵی سەگ و پشیلەی بێ لانەت ئەدایەوە؟ چۆن بە ئاسودەیی سەرت ئەخستە سەر سەرین ؟
سوپاسی خوا بکە، کە ئەو شتانەی هەتە، گیاندار گەلێک حەزیان لێیە و خەونی پێوە ئەبینن، بەو جۆرەیش نەبێ، تۆ چۆن دڵی خۆت ئاسودە ئەکەیت؟ چۆن چاکە ئەکەیت؟ هەموویان وەک مار و شێر بوونایە، خۆیان خواردنی خۆیان دابین بکردایە و چاوەڕێی هیچ بەخشندەییەکی تۆیان نەکردایە، تۆ چۆن چاکەت ئەکرد؟ .. دوو تانکی ئاو لەسەربانەکەتە و.. گوڵێک ل□ بەردەرگاکەتان ڕوواوە، ئەگەر نەڕوایە، چۆن چاکەت ئەکرد؟ ئەگەر پێویستی بە گڵاسێک ئاوی تۆ نەبووایە، چۆن هەستت بە ئاسودەیی ویژدان ئەکرد؟ .. کاتێ چەند دەنکە دانەوێڵەیەک لە نزیک

شارە مێروولەيەکەوە دادەنێيت، چەند پارچە نانێک هەڵدەدەيتە ناو
حەوزێک ئاوی پڕ لە ماسي□وە ، بڕوانە بۆ هێرشی مێروولە و
ماسي□كان بۆ دانەوێڵە و پارچە نانەكان، چەند هەستێكی جوانە، تۆ
چاكە و ئارامیی و ئاسودەیی دڵ ود□رروونت دەست دەكەوێ، ئەوانیش
تێریی و چالاكیی و هەرەوەزیی بە دەست دێنن ..
ئەگەر مێروولە و ماسي□كان گڵ و بەرديان بخواردایە، چیمان
بكردایە ، ئێمە ؟
خوا دانەوێڵەی بە فەردە داوە بە تۆ، بۆ ئەوەی بە دەنک يان بە چنگ
بەشی ئەوانی تری لێ بدەيت، بەوەيش پاداشتی حەفتا ئەوەندە و
زياترت بداتەوە، ئەمە چ پاداشت و قازانج و تەواو كارييەكە ؟
ئەگەر گياندار و ڕووەكەكان پێويستيان بە ئێمە نەبووايه، ئێمەيش
پێويستمان بە يەكتری نەبووایە، چی ڕووی دەدا؟
لە ژيانتا باڵندەيەكت نەدەبينی .. پشيلەيەكت نەدەبينی.. ڕووەكێكت
نەدەبينی لە ئينجانە و حەوشەكەتا سەوز بێ،مێروولەيەكت نەدەبينی،
هەمووان جيهانی تايبەتيی خۆيان دەبوو، هيچ پێويستيان بە
جيهانەكەی تۆ نەدەبوو، لێت نزيک نەدەكەوتنەوە، وەک چۆن جيهانی
شەمشەمە كوێرە نابينيت مەگەر ل□ كورتە فيلمی زانستيی
دۆكيومێنتاريدا، وەک چۆن جيهانی شێر و پڵنگ نابينی مەگەر لە فيلم
و بە دەستەمۆكراويی لە باخچەی ئاژەڵاندا، ئەوەيش كارەساتێكی
گەورە و تەنياييەكی گەورەيە، كاتێ بە هەموو تەمەنت هيچ زيندەوەر
و بوونەوەرێک توخنت ناكەون و .. هەلی چاكەكردنێكت بۆ ناڕەخسێنن،
ئەوسا تۆ و شتەكانت، بە كاری چی دێن؟
لەوەيش زياتر بۆچی سوپاسی خوا ناكەيت كە خەڵكێكی ه□زار دێنەسەر
ڕێگاكەت و داوای يارمەتيت لێ دەكەن؟ ئەگەر وا نەبووایە، ڕێگای
چاكەكردنت لە كوێ ئەدۆزێوە؟ سوپاسی خوا بكەن كە بە دێليق□ری،
هەژار و برسيی و تينوو و بێ داد□كان ئەنێرێتە بەردەرگا و سەرە
ڕێگاكانتان بۆ ئەوەی چاكە له گ□□يياندا بكەن و .. حەفتا ئەوەندە و
زياتر پاداشتتان بداتەوە ؟ بۆ ئەوەی ئاسودەيی ويژدان و ئارامیی
دەروون لەو ڕێگايەوە وەربگرن و .. دڵە ڕەقەكانتان خاو بێتەوە و
.. ببێ بە باخچەی پڕ لە گوڵ و چيمەن و قەڵبەزەی ئاو و پەپولە و
جوانيی ؟؟
بۆچی سوپاسی خوا ناكەن ، گەلۆ ؟
بەرنارشۆ ئەڵێ ئاقڵترين مر□ق ب□جگ□ ل□ د□خۆشكردنی ئەوانی تر، هيچ
شتێك دڵی خۆش ناكات ..
لەوە گرنگتر ئەوەيە، خوا كەسان و گيانداران و ڕووەكگەلێكی لە
دەور كۆكردووينەتەوە كە پێويستيان بە يارمەتيی و چاكەكردنەكانی
ئێمەيە، گەر وا نەبووايه، چ قو□ بەسەرييەک ئەبوو، نەمانزانيوە

چاکە لەگەڵ کەدا بکەین و.. هیچ کەس و گیانەوەرێک پێویستی بە چاکەی ئێمە نەبووایە ؟
ئینجا بزانن چەند بەختەوەرن ئەوە کە دەیان مرۆق و گیاندار و زیندەوەر لە چواردەورتاندان و بەدەنگ چاوەڕێی چاکەیەکن لەلایەن ئێوەوە بە ئەوەی لە دنیا و قیامەتدا ئاسوودەیی بە دەست بێنن .. زۆر مەچەرە ژیری .. سوپاسی خوا بکە کە زۆر لە پێداویستی خۆت زیاتری داویتەتێ و .. ژمارەیەکی زۆر لە بوونەوەری له چواردەورت پەرش و بڵاو کردەتەوە کە پێویستیان بە پارچە نانێک، بە دەنکە گەنمێک یان پارچە ئێسقانێکی سەر سفرەکەتە، بەوەیش هیچت لە کەم نابێتەوە و پاداشتی زۆر گەورە وەرئەگریت، ئەوەندە گەورە کە بە بینینیان شاگەشگە ئەبیت.
Reply

زووبێت یا درەنگ دەوڵەتی کوردستان لەدایک دەبێت.. ڕەزا شوان

کوردستان واتا خاک و نیشتمانی کوردان، شوێنی نیشتەجێبوونی هەزاران ساڵەی نەتەوەی کوردە. کوردستان دەکەوێتە باشووری ڕۆژئاوای کێشوەری ئاسیاوە.
هاوسنوورە لەگەڵ ئەم دەوڵەتانەدا: لە باکوورەوە، ئازەربایجان و ئەرمینیا و تورکیا. لە باشوورەوە، ئێران و کەنداوی عەرەبی. لە ڕۆژهەڵاتەوە ئێران. لە ڕۆژئاواوە، عێراق و سووریا. پانتایی رووبەری کوردستانی گەورە، نزیکەی (٦٠٠) هەزار کیلۆمەتری دووجایە. زیاتر لە نیوەی تۆپۆگرافیای کوردستان، لە چیا پێکهاتووە. کوردستان شوێنێکی ستراتیژی گرنگی لە ئاسیادا هەیە. ژمارەی کورد لە کوردستان و لە وڵاتانی جیهاندا بەپێی تازەترین خەمڵاندن، زیاتر لە (٧٥) ملیون کوردە. زیادەڕەیی لەم ژمارەیەدا نییە. هەمیشە نەیارانی کورد، بە ئەنقەست ژمارەی کورد و رووبەری کوردستانیان، زۆر کەمتر لە ژمارەی راستیی کورد و لە رووبەری راستیی کوردستان داناون و

هەوەی چەواشەکردنی مێژووی کوردستانیان داون. هەمیشە کوردیان بە کەمایەتییەکی نەتەوەیی ناوبردوون. ئەمەش لە ڕەگەزپەرستییان و لە ڕقی ڕەشیانەوە بەرجەستە بووە. بەڵام بەری تیشکی خۆر بە بێژنگ ناگیرێت و ناتوانن ڕاستییەکان پەردەپۆش بکەن. لە ئەستادا کورد چوارەم نەتەوەی گەورەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە. هەموو بنەماکانی نەتەوەیی هەیە و تایبەتمەندی نەتەوەیی خۆشی هەیە.
بەڵگەکان و پاشماوە دێرینە مێژووییەکان و توێژینەوە بە لایەنەکان، سەلماندوویانە کە کورد ڕەسەنترین و کۆنترین نەتەوەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە. کوردستانیش لانکەی یەکەمین و ڕەسەنترین شارستانییە لە هەموو جیهاندا. کورد بە بێ پشتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست پێکدەهێنێت. ئێمەی کورد خاکی خۆمان هەیە و خاوەنی زمان و کولتوور و داب و نەریتی ڕەسەن و هونەر و ناسنامەی نەتەوەیی خۆمانین. مێژوویەکی دوورودرێژی دەوڵەمەندی پڕ لە خەبات و لە شکۆداری و لە قوربانیدانیمان هەیە. هەزاران هەزار ساڵە لە پێش زایینییەوە لەسەر خاکی کوردستانی نیشتمانی خۆمان ژیاون و دەژین و هیچمان لە گەلانی تر کەمتر نییە.

لە ماوەی هەزاران ساڵەدا، چەندین نەتەوەی جیاواز، لە شوێنەکانی خۆیانەوە کۆچیان کردووە و نیشتەجێی ناوچەکانی کوردستان بوونە. لەوانە: تورک، فارس، عەرەب، ئەرمەن، ئاشوری، چیچانی، ئازەری. هەندێک لەم نەتەوانە لەسەر خاکی کوردستان دەوڵەتیان دروست کردووە. بە واتا داگیرکەری کوردستانن.
کوردستان لەبەر گرنگی و ستراتیژی شوێنەکەی و دەوڵەمەندیی خاکەکەی لە کۆنەوە، تا ئەمڕۆش بووە بە گۆڕەپانی ململانی و ڕووبەڕووبوونەوەی سەختی نەتەوەیی. کورد لیستێکی درێژی داگیرکەرانی بینی. بەڵام قارەمانانە و سەرسەختانە ڕووبەڕووی هەخامەنشییەکانی، فارسە کۆنەکان و ئەسکەندەری گەورە و عەرەبی موسڵمان و تورکە سەلجوقییەکان و هۆلاکۆ و مەنگۆلییەکان و عوسمانییەکان بووەتەوە. لە پێناوی مانەوەی و پاراستنی ناسنامەی نەتەوەیی و پاراستنی کوردستانی نیشتمانی دا. هەمیشە خۆڕاگربووە و سەرسەختانە و گیانبەخشانە، بەرگریی کردووە و قوربانییەکی زۆری مانەوەی داوە و دەدات. سەرسەختانە بۆ ڕزگاری و ئازادی خەبات دەکات.
لە سەرهەڵدانی ئیسلامەوە، تا بەرەبەیانی ناسیۆنالیزم، یەک لە

دوای یەکی دەوڵەتانی بەناوە ئیسلام، بە گەلەکۆمەیی، بە شێوەیەکی دڕندانە و نامەردانە و رەگەزپەرستانە، رەشەکوژی و کۆمەڵکوژی و ژینۆسایدی کوردیان کردووە و دەکەن، هەر لەبەر ئەوەی کە کوردین.
لە ئەمڕۆشەدا کوردستان بە ستەمێکی مێژوویی دەوڵەتە زلهێزەکان، دابەشکراوە بەسەر چوار دەوڵەتی نەتەوەیی رەگەزپەرستدا، بەسەر تورکیا، ئێران، عێراق، سووریادا. کە تا ئێستا چەندین جار، بە گەلەکۆمەیی و بە مودێرترین چەکی کوشندەی قەدەغەکراوی نێودەوڵەتی و بە دڕندەترین شێوەی نامەردی و نامرۆییانە، بە رۆژی ڕووناک و بە بەرچاوی نەتەوەیەکگرتووەکان و رێکخراوەکانی مافەکانی مرۆڤ و ویژدانی جیهانییەوە، کۆمەڵکوژییان لە کورد کردوون و سیاسەتی (زەوی سووتماک) یان لە کوردستاندا جێبەجێ کردوون.
زلهێزەکانیش لەبەر بەرژەوەندیی خۆیان، لە ئاستی ئەم هەموو تاوانانە بێدەنگن. بەڵکو بە چەکی کوشندەی ئەوانیش، ژینۆسایدی کورد کرا و دەکرێت و کوردستان وێران کرا.
کورد لە ئەمرۆدا، گەورەترین نەتەوەی جیهانە، کە خاوەنی دەوڵەتی سەربەخۆ (دەوڵەتی کوردستان) نییە. لە دوای رووخاندنی ئیمپراتۆریەی مادی کوردییەوە (٧٠٠ ـ ٥٥٠) لە پێش زایینیدا، کە لەلایەن (دیاکۆ) وە دامەزرا، کە یەکەم دەوڵەتی یەکگرتووی کوردییە لە مێژوودا. لە پەرتووکی (هیرۆدۆت) دا، لە زۆر شوێندا باسی دیاکۆ و ماد کراوە. لەوەدوا چەند میرنشینێکی کوردی تا رادەیەک سەربەخۆییان لە سەردەمی دەوڵەتی عوسمانی و فارسیدا هەبووە. بەڵام دەسەڵاتێکی ناوچەیی بەرتەسکیان هەبووە، نەیانتوانیوە رووبەری دەسەڵات و باڵادەستی و حوکمڕانیان فراوانتر بکەن و بە فەرمی سەربەخۆییان رابگەیەنن و بتوانن لەژێر چەترێکی نەتەوەیی کوردیدا یەکبگرن و لەشکرێکی گەورەی کوردی پێکبهێنن.
بۆچی لە دوای جەنگی جیهانی یەکەم و شکستهێنانی دەوڵەتی عوسمانی، کورد نەبوو بە دەوڵەت؟ رێکەوتنامەی (سایکس بیکۆ) کە لە (١٠/ ئاب/ ١٩١٦) لە نێوان بەریتانیا و فەرەنسادا واژۆکرا، هەریەکەش لە رووسیا و ئیتالیا پشتیوانیان لێکرد. میراتی دەوڵەتی عوسمانی بە کوردستانیشەوە دابەشیان کرد، کوردستان بەسەر تورکیا و ئێران و عێراق و سووریادا دابەشکرا. لە (پەیمانی سیڤەر) کە لە (١٠/ ئاب/١٩٢٠) لە نێوان (بەریتانیا، فەرەنسا، تورکیا، ئیتالیا. ژاپۆن، ئەرمەنستان، بەلچیکا، پۆڵەندا، رۆمانیا، یۆنان، پورتوگال، یۆگۆسلاڤیا و سلۆانیا و چیکۆسلۆڤاکیا) بە

چاودێری ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، لە شاری (سیڤەر) لە فەرەنسا واژۆکرا. وەک نوێنەری کوردیش، بوار بە (شەریف پاشا) درا و بەشداری کرد. لە بەشی سێیەم، لە مادەی (٦٤،٦٣،٦٢) ی پەیمانی سیڤەر، دەرب□ارەی ناوچە کوردستانییەکان. ئاماژەیان بە مافی چارەنووسی کورد لە نیشتمانی خۆیدا کردوون. مەرجیان داناوە، کە گەلی کورد لە ماوەی یەک سال□دا، لە بەشێکی کوردستاندا، سەربەخۆیی بەدەستبهێنێت و دەوڵەتی سەربەخۆی کوردی رابگەیەنێت. بەداخەوە، ل□گ□□□ ه□□وەشاندنەوە و دابەشکردنی میراتی دەوڵەتی عوسمانی و سەرهـەڵدانی دەوڵەتی تورکیا، حکوومەتی نوێی تورکیا بە سەرۆکایەتی مستەفا کەمال ئەتاتورک، کە تا سەر ئێسقان دوژمنی کورد بوو. ئامادە نەبوون کە رێ بە سەربەخۆیی کورد بدەن. لە پەیمانی شوومی (لۆزان) کە لە رۆژی (٢٤/ ت□مموز/ ١٩٢٣) دا، لە نێوان (بەریتانیا، فەرەنسا، ئیتالیا، ژاپۆن، رۆمانیا، سربیا، کرواتیا، سلۆنیا، تورکیا) لە کۆشکی (رووم□ین) لە شاری (لۆزان) ی سویسرا واژۆکرا. لە پەیمانی لۆزان لە هیچ بەندێکیدا، دەرب□ارەی دەوڵەتی کوردی و مافەکانی کوردی تێدا نییە و بە هیچ شێوەیەکیس ناوی کورد و کوردستان تێیدا نەهاتوون. بە تەواوی کوردیان س□ی□وە و بێ هیوامانیان کرد. پەیمانی لۆزان گەورەترین ناپاکی و تاوانی مێژووییە کە لە کورد کرا. دواتر ئەتا تورکی رەگەزپەرست، بە شێویەکی زۆر دڕندانە و نام□ر□یانە، بە گەورەترین لەشکر و بە تازەترین چ□ک□ی کۆمەڵکوژی، هێڕشی کردە سەر باکووری کوردستان. بە سەدان گوندیان تاڵان کرد و سووتاندیان و سیاسەتەی زەوی سووتاویان لە کوردستاندا،جێبەجێ کرد. کەوتنە کوشتن و گرتن و ژینۆسایدکردن و راگواستنەوەی زۆرەملێی کورد، لە زێدی هەزاران ساڵەی باوک و باپیرانیاندا. زمانی کوردییان قەدەغەکرد و ب□ یاری قەدەغەکردنی ناوی (کورد) و (کوردستان) یان لە رۆژنامە و لە پەرتووکەکان راگەیاند. سیاسەتی بەتورکردنی ناوچە کوردستانییەکان و گ□□□ینی دیمۆگرافیای شارە کوردستانییەکانیان جێبەجیکرد. زۆریش بێ رەوشتانە ناوی کوردیان نا، تورکە شاخاوییەکان. بەڵام کورد چۆکی دانەدا و ملکەچیان نەبوون و لە پێناوی پاراستنی شوناسنامەی نەتەوەیی کوردیدا، قوربانییەکی زۆری دا. سەلماندیان کە کورد لە مردنیش بەهێزترە.

کورد چەند شۆڕشێکی نەتەوەیی بەرپاکرد، لە پێناوی بەدەستهێنانی مافەکانی کورد و سەربەخۆیی کوردستان. لەوانەش (شۆڕشی شکاک ـ سمکۆ) لە (١٩١٩ـ ١٩٢١). (شۆڕشی دیاربەکر ـ ١٩٢٥ـ شێخ سەعیدی پیران)، (شۆڕشی دەرسیم ـ ١٩٣٧ـ ١٩٣٨ـ سەید ڕەزای دەرسیم)، (شۆڕشی ئاگری داغ ـ ئارارات ـ ژەنەڕاڵ ئیحسان نوری پاشا) لە (١٩٢٧ـ ١٩٣٢) لە (٢٨/ ئۆکتۆبەر/ ١٩٢٧) سەربەخۆیی کوردستان و دامەزراندنی (کۆماری ئارارات) یان ڕاگەیاند. پایتەختەکەی گوندی (کورداڤا) بوو. ئاڵای کوردستانیان لەسەر لووتکەی (چیای ئاگری ـ کە بەرزترین چیای کوردستانە) هەڵکرد و حکوومەتێکی کوردیيان پێکهێنا. ژەنەڕاڵ ئیحسان نوری، بە سەرۆک کۆمار هەڵبژێرا، ئیبراهیم هەسکی (ئیبراهیم پاشا) کرایە جێگری. تورکیا و ئێران و رووسیا، بە گەلەکۆمەیی و بە زەبەلاحترین سوپا و بە فڕۆکە و بە تۆپاران، بە دڕندەترین شێوە، کۆتاییان بە کۆماری ئارارات هێنا. بە هەزاران کوردی سڤیلیان ژینۆساید کرد. بە سەدان گوندیان تاڵان کرد و سووتاندیان و خەڵکەکەشیان لە زستانێکی سەختدا، لە زێدی خۆیان دەریانیان کردن و گۆستیانەوە. زۆربەیان، لە برسا و لە سەرما لە ڕێگادا مردن. نیازی گڵاوی تورکیا ئەوە بوو، ئەو تاوانەی لە ئەرمەنییەکانیان کرد، بە هەمان شێوە، کورد قڕانیش بکەن.
(شۆڕشی پشتکۆ ـ قەدەمخێری فەیلی: ١٩٢٧ ـ ١٩٣٣) لە ناوچەی لوڕستان لە
ڕۆژهەڵاتی کوردستان. وابزانم ئەم دەنگە هێنراوەیە، هی کامەران موکری یە:
(قەدەمخەرد ئەی خوشکی پێشایین … کۆشکی پەهلەویت هێنایە لەرزین).

(شۆڕشی یەکەمی بارزان: ١٩٣١ـ ١٩٣٢: شێخ ئەحمەد بارزانی) و (شۆڕشی دووەمی بارزان: ١٩٤٣ـ ١٩٤٥: مەلا مستەفا بارزانی) هەردوو شۆڕشەکە لە ناوچەی بارزان لە باشووری کوردستان بوون. بە زۆری هێز سەرکوتکران. (شۆڕشی ئەیلوول: ١٩٦١ـ ١٩٧٥) لە باشووری کوردستان. (شۆڕشی باکووری کوردستان ـ پارتی کرێکارانی کوردستان) بە سەرۆکایەتی (عەبدوڵڵا ئۆجەلان) لە (١٩٧٨ـ) درێژترین شۆڕشی کوردستانە. نزیکەی نیو سەدەیە. دەستپێشخەریان کرد
بە دانانی چەک و گەیشتن بە ئاشتییەکی هەمیشەیی. بەڵام

هەشتا روون نییە، کە بەچی دەگات. چونکە تورکیا تا ئێستا بە فەرمی و بە کرداری هیچ هەنگاوێ نەناوە. شۆڕشی رزگاریخوازیش لە رۆژهەڵات و لە رۆژئاوای کوردستان درێژەیان هەیە.
لە باشوری کوردستانیش شێخ مەحمودی نەمر، لە رۆژی (١٧/ نۆڤەمبەر/ ١٩١٩) دا، حکومداری کوردستانی راگەیاند. خۆی بوو بە یەکەم مەلیکی کوردستان و شاری سلێمانی پایتەختی حکوومەتەکەی بوو. بەڵام ئینگلیزەکان بە هێزێکی زۆرەوە و بە پاڵپشتی فرۆکەی جەنگی، پەلاماری سلێمانییان دا و بە بۆمب بەردوومانیان کرد. لە شەڕی دەستەویەخەی قارەمانانەی (دەربەندی بازیان) شێخ مەحمود بە بریندار گیرا. ئینگلیزەکان دووریانخستەوە بۆ هیندستان. بەڵام لەژێر فشار و ناڕەزایی خەڵکی کوردستاندا، گەڕاندیانەوە بۆ عێراق و لە شاری بەغدا دەستبەسەر بوو.
شۆڕشی نوێ و راپەڕینی گەلەکەمان لە ساڵی (١٩٩١) دا. لە باشووری کوردستاندا، فیدراڵیی بەدەستهێنا. پەرلەمان و حکوومەتی کوردستان بە فەرمی دامەزران. ئاڵای کوردستان بە فەرمی لە باشووری کوردستاندا هەڵکرا.
لە رۆژهەڵاتی کوردستانیش، لە دوای جەنگی جیهانی دووەم، لە ساڵی (١٩٤٦) دا، یەکەم (کۆماری کوردستان) دامەزرا، کە پایتەختەکەی شاری (مەهاباد) بوو. پێشەوا (قازی محەمەد) بە سەرۆک کۆماری کوردستان هەڵبژێرا. بە یەکەم جاریش ئاڵای کوردستان هەڵکرا. ئەنجوومەنی وەزیران دامەزرا. بەڵام بە داخەوە کە تەمەنی کۆماری کوردستان لە ساڵێک کەمتر بوو. بە فشاری ئەمریکا و رۆژئاوا، سوپای یەکێتی سۆڤیەت لە باکووری ئێران کشایەوە. چرای سەوزیان بە گۆڕبەگۆڕ حەمەرەزا شای بەهلەوی هەڵکرد، کە بە سوپایەکی زەبەلاحەوە، پەلاماری شاری مەهابادی دا و کۆماری کوردستانیان جوانەمەرگ کرد. لە (٣١/ ئادار/ ١٩٤٧) دا، پێشەوا قازی محەمەد و سەدری قازی و سەیفی قازییان، لە گۆڕەپانی چوارچرا لە مەهاباد لە سێدارەیان دان.
لە رۆژئاوای کوردستانیشدا، لە رۆژی (٢١/ یانوار/ ٢٠١٤) دا، لە شاری (قامیشلو) (بەڕێوەبەرایەتیی خۆسەر) راگەیاندرا. ژەنەڕاڵ (مەزڵوم عەبدی) بە فەرماندەی گشتی هێزەکانی سووریای دیموکرات (هەسەدە) هەڵبژێرا. خاتوو (ئیلهام ئەحمەد) یش وەک هاوسەرۆکی فەرمانگەی پەیوەندییەکانی دەرەوەی بەڕێوەبەرایەتی خۆسەر، هەڵبژێرا. تورکیا و حکوومەتە تازەکەی سووریا. چاویان بەم حوکمڕانییە دیموکراتییە سەرکەوتووەی کورد لە رۆژئاوای کوردستان هەڵنایەت. بەردەوام دژایەتی دەکەن و

پیلان لە لە دزی دەگێڕن و هەڕەشەی بەکارهێنانی هێزی لێدەکەن. کۆنترۆڵی ئەحمەد شەرعی سەرۆکی سووریا، بە دەستی تورکیاوەیە و فەرمان لە تورکیا وەردەگرێت. تورکیا پلانی دژایەتی کوردی بۆ دادەنێن. بە پارەی قەتەر و سعوودییە دەوڵەتەکەی بەڕێوەدەچێت. چاوەڕێی ئەوەن کە ئەمریکا جارێکی تر، چرای سەوزیان بۆ هەڵبکات و سوپای سووریا و تورکیا، هێرش بکەنە سەر ڕۆژئاوای کوردستان، بۆ لەباربردنی ئەزموونی سەرکەوتووی حوکمڕانیی ڕۆژئاوای کوردستان.

دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستان، تەنها خەون نییە، بەڵکو سەد ساڵ زیاترە، کە هیوا و ئامانجی سەرەکی هەموو کوردێکە. دەوڵەتی کوردستان نابێتە مەترسی و هەڕەشە بۆ سەر هیچ نەتەوە و دەوڵەتێک، بەڵکو دەبێتە هۆی سەقامگیری و ئاشتی و ئاسوودەیی بۆ هەموو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. دەوڵەتە داگیرکەرانی کوردستان، لە خۆڕایی تووشی کوردفۆبیا بوونە. بەردەوام زوڕنای ئەوە لێدەدەن، کە دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستان، دەبێتة هۆی هەڕەشە بۆیان و مەترسییە بۆ سەر ئاسایشی نەتەوەییان. بەڵام ئەم تۆمەتانە زۆر دوورن لە راستییەوە، بیانوویەکە بۆ ئەوەی گەلەکۆمەیی لە ئێمەی کورد بکەن و سەرکوتمان بکەن. بە قێزەوەنترین شێواز، هەوڵی سڕینەوەی ناسنامەی نەتەوەییمان دەدەن. ئەوەتا (ئەحمەد شەرع) یشیان فێری ژەنینی هەمان زۆڕنا و مەبەست گڵاو کردووە، گوایە بەڕێوەبەرایەتیی خۆسەر و هێزەکانی هەسەدە لە ڕۆژئاوای کوردستان، مەترسییە بۆ سەر ئاسایشی تورکیا و عێراق. بەڵام لە راستیدا، ئەوەی ئاسوودەیی و ئاشتی و سەقامگیریی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی تێکداوە گەلی کورد نییە، بەڵکو دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانن. چونکە درێژە بە کۆمەڵکوژی کورد دەدەن و دان بە نەتەوەی کوردا نانێن. بەڵام با داگیرکەرانی کوردستان باش بزانن تا کوردێک بمێنێت، ئەستەمە کە دەست لە مافە نەتەوەییەکانمان هەڵبگرین. ئەوەی ئێوە بۆ خۆتانی ڕەوا دەبینن، بۆچی بۆ کورد ناڕەوایە؟! بۆ ئێوە دەوڵەتی نەتەوەییتان هەبێت، کورد نەیبێت؟ بانێکە و دوو هەوا؟

بە کورتی باس لە را و بۆچوونەکانم دەکەم، کە بۆچی تا ئێستا دەوڵەتی کوردستانمان دانەمەزراندووە. ئەو بەرهەڵستی و بەرەکگیرییانە چین کە هۆکاربوونە بۆ نەهێنانەدیی ئەم هیوا و ئامانجەی ئێمەی کوردی تینووی ئازادی و رزگاری و ئاشتی و سەقامگیری؟ لەم خاڵانەدا، بە کورتی و بە چڕی، گوزارشت لە

دید و لە رای تایبەتی خۆم دەکەم. چەند هۆکارێکی نەبوونمان بە دەوڵەتی کوردستانی سەربەخۆ دەخەمە روو:

١ـ نەبوونی سەرکردەیەکی کاریزمای نەتەوەیی کورد: ناڵێم سەرکردەی شۆڕشگێڕ و ئازا و گیانبەخش و دڵسۆزمان لێهەڵنەکەوتووە، بەڵام لە دوای دیاکۆ پاشای دامەزرێنەی ئیمپراتۆری□تی مادەوە، تا ئێستا سەرکردەیەکی کاریزمای نەتەوەیی کوردمان لێهەڵنەکەوتووە، کە توانیبێتی، لەژێر چەتری کوردایەتیدا زۆربەی گەلی کوردمان لە شۆڕشێکی رزگاریخوازی گشتی نەتەوەییدا یەکبخات و دەوڵەتی کوردستانی یەکگرتوو رابگەیەنێت. سەرکردەی کاریزمای نەتەوەیی ئازا، نابێت چاوەڕێی هەل بکات، پێویستە خۆێ هەل دروست بکات.

٢ـ نەبوونی پلانێکی تۆکمەی داڕێژراو و نە نەخشەڕێگایەکی ستراتیژی و کۆنکریتی نەتەوەیی کوردی: تا ئەمڕۆش نە پلان و نە نەخشەڕێگایەکی ستراتیژیی یەکگرتوومان نییە. بە کۆنکرێتیش داوا نەتەوەییەکانمان نەکراون بە پرۆگرام و بە بەرنامەیەکی نەتەوەیی ئامادەکراو، تا لە دانووسانەکان و لە گفتوگۆکاندا لەگەڵ دەوڵەتانی دەستبەسەراگرتووی کوردستان، بە راشکاوی و بێترس و شەرم، پێیان بڵێین ئەمانە داواکان و مافەکانی گەلەکەمانن. زۆر جار بە مافێکی لاوەکییەوە سەرقاڵ بووینە.

٣ـ گەلەکۆمەی بەردەوامی دەوڵەتانی داگیرکەرانی کوردستان: لە دژی خەباتی کورد بۆ بەدەستهێنانی مافەکانمان. ئەو هەموو هاوپەیمانییەی کە دەوڵەتانی داگیرکەرانی کوردستان پێکیان هێنا، هەموویان لە دژی نەتەوەی کورد بوون. وەک: پەیمانی لۆزان لە (١٩٢٣) و پەیمانی سەعد ئاباد لە (١٩٣٧) و پەیمانی بەغدا لە (١٩٥٥) و پەیمانی جەزائیر لە (١٩٧٥). ئامانجی سەرەکی ئەم پەمانانە، دژایەتیکردنی مافە رەواکانی کورد و رێگریکردن بوون، ل□ س□rه□□دانی دەوڵەتی کوردستان.

٤ـ ناهاوسەنگی لە ژمارەی هێز و لە چەکدا: دوژمنانی کورد، هەموو جارێک بە زەبەلاحترین سوپا و بە مۆدێرتری چەکی کوشندە، پەلاماری کوردیان داوە و بە شێوەیەکی دڕندانە و نامەردانە رەشەکوژی و کۆمەڵکوژیی خەڵکی سقیلی کوردستانیان کردوون و سیاسەتی زەویی سووتاویان لە کوردستاندا پەیڕەوی کردوون. بەڵام زۆرترین ژمارەی پێشمەرگەی کوردستان، لە (١٥٠) هەزار تێنەپەڕیوە. چەکی سەرەکی پێشمەرگەش، تفەنگ و ک□لاشینکۆف بووە، بەرانبەر بە

مۆدێرترین تۆپ و تانک و فڕۆکە، تا دەگاتە ڕاجیمە و ڕۆکێتی بالیستی دوورهاوێژ و درێنی خەکژی و چەکی کیمیاوی و فسفۆری. خۆ ئەگەر دەوڵەتانی داگیرکەری کوردستان، چەکی ئەتۆمیش بەدەستبهێنن، لەوانەیە لێیاندەوەشێتەوە کە لە کوشتنی کورد دا، تاقی بکەنەوە.

٥ـ نەبوونی ژێرخانێکی دارایی: بۆ دابینکردنی بژێوی ژیان و کەینی پێداویستییەکانی درێژەدان بە شۆڕش و بە خەبات. ئەگەرچی کوردستان لەسەر دەریایەکی نەوت و گاز دایە، ئەمەشی لەگەڵدا بێت، کورد خێری لە نەوتەکەی نەبینیوە، تەنیا بەڵن و دووکەڵەکەی بۆ کورد بووە. داگیرکەرانی کوردستان، هەر بە پارەی نەوتی کوردستان، کوشندەترین چەکیان کڕیوە و کوردیان پێیان ژینۆساید کردووە و کوردستانیان پێیان وێران کردوون. ئەوەتا رژێمی تازەی عێراق ناردنی مووچەی باشووری کوردستان وەک چەکێکی برسیکردنی گەلی کوردمان و فشارێکی سیاسی و دژی سەربەخۆیی ئابووریی کوردستان بەکاردەهێنن، بۆ ئەوەی نەوت و گاز و داهاتەکانی کوردستانیان رادەست بکەن. تا کورد و کوردستان، نەبێت بە خاوەنی ژێرخانێکی ئابووریی خۆی.

نزیکترین تاوان دژ بە سامان و ژێرخانی کوردستان، بەردمان کردن و ئاگرتێبەردانی گازی(کەرمەر) بوو لە ناحیەی قادرکەرەم ــ پارێزگای سلێمانی لە باشووری کوردستان.

٦ـ گەماروو خستنە سەر کوردستان: هەموو جارێک داگیرکەرانی کوردستان، وەک چەکێک بۆ برسیکردنی خەڵکی کوردستان و سەرقاڵکردنمان بە دابینکردنی بژێوی ژیان، یان بۆ مەبەستی لاوازکردنی شۆڕشەکانی کوردستان. گەمارۆی ئابووریی گشتییان خستووەتە سەر کوردستان، کە ببوونە هۆی گرانی و سەختی ژیان و کەم دەرمانی و بێ کاری و هەژاری و کاری قاچاغی. بۆ نموونە لە سەردەمی رژێمی بەعسی شۆڤێنی عێرەبیدا، لە بازگەی نێوان کەرکووک چەمچەماڵ، لەسەر گاڵۆنێک نەوت. کە ژنێکی بە تەمەنی کورد لە کەرکووکەوە هاردبووی، نەوتەکەیان بە گیانی ژنەکەدا پرژاند و ئاگریان تێبەردا. لە بازگەی نێوان (کەرکووک ـ شوان) یش، لەسەر دوو کیلۆ چای، پیاوێکی گوندی حەساری گەورەی سەر ناوچەی شوان، لەسەر ئەو دوو کیلۆ چایە لە سێدارەیان دا.

لە ئەمڕۆشدا لە رۆژهەڵاتی کوردستان، رۆژی لاوێکی کۆڵبەر یا زیاتر، بە دەستێوەژی پاسداران و سوپای دڕندەی رژێمی کۆنەپەرستی، کۆماری پەت و سێداری ئێرانی ئیسلامی، جوانەمەرگ دەکرێن.

٧ـ زۆربەی سەرکردەکانی کورد، گەمەکەرێکی سیاسی زیرەک نەبوون: سیاسەت هونەری فڕوفێڵ و هەڵخەڵەتاندنە. ئەگەر من نەتوانم تۆ هەڵبخەڵەتێنم، تۆ دەتوانیت من هەڵبخەڵەتێنیت. سەرکردەکانی کوردمان نەیانتوانیوە بە وردی ناخ و نیازی سەرکردەکانی نەیارانی کورد بخوێننەوە. سوود و پەند و وانەشیان لە مێژوو و لە بەسەرهات و لە نەهامەتییەکانی گەلەکەمان وەرنەگرتوون و چەندین جار کەوتوونەتە داوی نەیارانی کوردەوە. هەمیشە لە سیاسەت و لە دانووساندنەکان و لە گفتەگۆکاندا، هەڵخەڵەتاون و بڕوایان بە زەردەخەنە ژەهراوییەکانی سەرکردە نەیارەکانی کورد کردوون. ئەو دەستکەوتانەی کە بە گیانبەخشینی هەزاران پێشمەرگە و بە دەریایەکی خوێن و بە رووبارێکی فرمێسک هێنایانەدی، کەچی سەرکردەکانی کوردمان، بە کەفرکونێک، لەسەر مێزی گفتوگۆدا دۆڕاندوویانن. چونکە زۆربەیان کەسی نەشیاون لە شوێنی شیاودا و لە سیاسەت و لە هونەری تاکتیک و گڤتوکۆدا، نابەڵەدن. گەلی کوردمان باجێکی زۆری نەزانین و هەڵەکانی سەرکردەکانی کوردیان داونەتەوە و دەدەنەوە. ئایە ئەوە دۆڕاندن نییە، کە پارێزگای کەرکووک و خانەقین و ناوچە داگیرکراوەکانی ترمان، کە بەشێکن لە کوردستان و زۆربەیان کوردن. رازی ببن بە راپرسی؟! کە دەزانن هیچ گومانێکی تێدا نییە و کەرکووک لە بوونییەوە، بەشێک بووە لە کوردستان، بۆچی بە راپرسی رازیبوون؟ رازی بوونتان دۆڕاندنی کەرکووکە. ئەمەی کورد خۆمان دەڵێین: بەردێک نەزان بیخاتە ناو گۆمێکی ئاوەوە، بە هەزاران زانا دەرنایات. ئێستاش بە عەرەبکردنی ئەو ناوچانەمان، تۆختر لە پێشتر درێژەی هەیە. کەچی لێی بێدەنگن. کوا دڵی کوردستان و قودسی کوردستان؟؟ بۆ قسەی زل و بە دروشمی بریقەدار کەرکووکتان بە رزگار ناکرێت. ئەی نەتانوت: کەرکووک هێڵی سوورمانە؟؟ کەچی لە ئێستادا، نە سەرکردەکان و نە پەرلەمانتارانی کورد، ناوی جێبەجێکردنی مادەی ”١٤٠“ ناهێنن. کورد لە کەرکووکدا رۆژانە، باجێکی زۆری ئەم هەڵەیە و دۆڕاندنەتان دەدەنەوە. تاکەی لەسەر پۆست و باڵادەستی حیزبایەتی، لە کەرکووک و لە ناوچە داگیرکراوەکانی ترمان، حیزبایەتی دەکەن و پشتان لە کوردایەتی کردووە؟ بە بیر ناکەنەوە؟ بە بەخۆتاندا ناچنەوە؟!

٨ــ ململانێ و ناکۆکیی بەردەوامی نێوان حیزبە کوردستانییەکان: فرە کوێخایی و نەبوونی یەکێتی و یەکهەڵوێستی و یەک وتاری نەتەوەیی کوردی، گەورەترین

زیانیان بە پرسی کورد گەیاندوون. لە ئەمڕۆدا لە هەموو کوردستاندا، زیاتر لە سەد حیزبی سیاسی و ڕێکخراوی کوردیمان هەیە. هیچیان لەگەڵ یەکتریدا تەبا و ڕێک نین. دوژمنانی کورد و کوردستانیش ئەم خاڵە نەرێنییەیان قۆستووەتەوە، بەنزین دەکەنە ژێریان و ئاگرەکە خۆشتر دەکەن. تا ئەمڕۆش سیاسەتی " پەرتکە و زاڵبە" وەک چەکێک لە دژی کورد بەکاری دەهێنن. بەداخەوە کە زۆر جار ئەم ململانێیەتان، شەڕی براکوژیی لێکەوتووەتەوە و بە دەیان پێشمەرگەی بەتاوانتان کردە قوربانیی بەباکیتان. بەداخەوە تا ئێستاش پەندتان لەم هەڵانەتان وەرنەگرتوون!

کاتی خۆی (سەدام حوسێن)ی گەورەبەگە، لە دانووسانێکدا لەگەڵ شاندێکی گفتوگۆی کوردیدا لە بەغدا، بە تەوسەوە، بە شاندە کوردییەکەی وت: باشە کە دەتانەوێت کەرکووک بگەڕێتەوە بۆ سەر کوردستان، دەتانەوێت بگەڕێتەوە بۆ سەر هەولێر یان بۆ سەر سلێمانی؟
٩ـ تا ئەمڕۆش نەبووینە بە خاوەنی سوپایەکی یەکگرتووی نیشتمانی کوردستان: بە ڕاستی ئەمەی کورد جیاوازین؟ دوو سەرکردە و دوو هێزی پێشمەرگەمان هەیە. هێزی حەفتا و هێزی هەشتا. بەجگە لەوەی هەر حیزبێک چەکداران و پارستن و ئاسایشی تایبەتی خۆی هەیە. هەر سەرۆکێک هێزێک کەمێک چەکداری هەیە. حیزبەکان وایان کردووە، کە پێشمەرگە هاوبەستەبوونیان بە حیزبەکانیان هەبێت. ئەمەش خاڵێکی نەرێنی و لاوازە و زیانێکی زۆری بە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد گەیاندووە و دەگەیەنێت.
١٠ـ ناپاکی و جاشایەتی و پێشکەوتنی لەشکری دوژمنانی کورد و کوردستان: زیانێکی زۆریان لە هەموو شۆڕشەکانی کوردستان داون. بەڵکو هۆیەکی سەرەکیی شکستهێنانی شۆڕشەکانی کوردستان بوونە. بەداخەوە کە جاشایەتی و ناپاکی و خۆفرۆشتن و نۆکەری لەناو کوردا بنبڕ نەبوونە.
(ناپلیۆن) دەڵێت:" نەمتوانی ئیسپانیا بگرم، چونکە جاشیان نەبوو"
١١ـ تا ئەمڕۆش چالاکی دیپلۆماتی کورد لە دەرەوەی کوردستاندا لاوازە: تا ئەمڕۆ لۆبییەکی کوردمان نییە، کە بتوانێت تاوانەکانی کۆمەڵکوژی و ئەنفال و کیمیابارانی کورد، وەک تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی نێودەوڵەتی،

بیانقەزینەوە و بتوانین کاریان لەسەر بکەین و کاریگەری لەسەر لەسەر حکوومەت و پەرلەمانەکانی جیهان دروست بکەین و پاڵپشتیان بۆ پرسی کورد و سەربەخۆیی کوردستان بەدەستبهێنین.

١٢ـ تا ئەمڕۆش دەوڵەتە زلهێزەکان، کە کاریگەرییان لەسەر بڕیارەکاندا هەیە: دووفاقین و بە فۆرمی پشتگیری لە سەرهەڵدانی دەوڵەتی کوردستان ناکەن. تا ئیشیان پێمان هەبێت دەمناسن، دوایی پشتمان تێدەکەن و بەرژەوەندییەکانی خۆیان لە بەرچاودەگرن. بە چەکی مۆدێرنی دەوڵەتە زلهێزەکانیش بوو، کورد ژینۆساید کرا.

١٣ـ تا ئێستا چەند جاریک هەلی راگەیاندنی دەوڵەتی کوردستان بۆ کورد هەڵکەوتووە: بەڵام بە هۆی ئامادە نەبوونمان و پەرتەوازەییمان و نەبوونی سەرکردایەتییەکی بوێر، ئەو هەلانەمان لەدەست داون. لە دوای راپەڕین و دوای رووخانی سەدام و حیزبی بەعس لە (٢٠٠٣) دا. دەبوایە کورد لە باشووری کوردستاندا، بڕیاری سەربەخۆیی بدایە، گەر بەرگریشمان بکردایە. بەقەد شەڕەکانی براکوژی، قوربانیمان نەدەدا.

١٤ـ کێشەی کورد، کێشەیەکی سۆزداری و بەزەیی نییە: کێشەیەکی نەتەوەیی سیاسییە، کێشەی کوردی ماف زەوتکراو و کوردستان داگیرکراوە. کێشەی رێگرییە لە بەدەستهێنانی مافەکانمان و لە مافی چارەنووسینمان و راگەیاندنی دەوڵەتی کوردستان.

١٥ـ میدیاکانی کوردستان لاوازن: بەداخەوە کە میدیاکانمان بە ترس و لەرزەوە ناوی سەربەخۆیی کوردستان دەهێنن. زۆربەشیان میدیای سنووورداری حیزبەکانن. پێویستیمان بە میدیای ئازاد هەیە، کە بە راشکاوی باس لە دەوڵەتی کوردستان بکەن.

١٦ـ نەبوونی دەروازەیەکی کوردستان لەسەر دەریا: کە ناتوانین راستەوخۆ پەیوەندی لەگەڵ وڵاتاندا بکەین ـ ئەگەرچی لکێکی نەخشەی کوردستان لەسەر دەریای سپیی ناوەڕاست و لکێکی کەشی لەسەر کەنداوی عەرەبە ـ بەڵام داگیرکەرانی کوردستان، ئەو دەروازانەیان لێداگیرکردووین و لە دەریا دایانبڕیوین. پێموایە ئەمە هۆکارێکی سەرەکییە، لە دانەمزراندنی دەوڵەتی کوردستان. بێگومان یەکێک لە ئامانجەکانی هێرشکردنی تورکیا بۆ سەر رۆژئاوای کوردستان و داگیرکردنی شاری ئەفرین، بۆ ئەوەیە، کە نەهێڵن کورد بگاتە سەر دەریای سپی ناوەڕاست.

ئەو هۆکار و فاکتەرانە و چەندین هۆکار و بەرێکگیریی دیکەش هەن، کە تا ئەمڕۆ بەربەستن لەرێی دامەزراندنی

دەوڵەتی کوردستان و لە هێنانەدی خەون و هیوای حەفتا و پێنج ملیۆن کورد لە سەرانسەری جیهاندا.
ئەو تاوانانە ترازیدیایانەی کە داگیرکەرانی کوردستان لە دژی کورد ئەنجامیان داون، هەموویان تاوانی نێودەوڵەتین و تاوانی جەنگی دژ بە مرۆڤایەتین. بەداخەوە نەتەوە یەکگرتووەکان و رێکخراوەکانی مافەکانی مرۆڤ و هیومان رایتس ۆوچ، لە ئاستی ئەم تاوانانەی کە لە کورد کراون و دەکرێن: کوێرن و کەڕن و لاڵن و قوڕوقەپیان لێکردووە. چونکە بەرژەوەندییەکانی وڵاتەکانیان، لەسەری مرۆڤایەتی و ویژدان و رەوشتەوەیە.
ئەمەش پەڵەیەکی رەشە بە نیوچەوانی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە.
بەڵام هەرگیز رەشبین و بێ هیوا نین. لە ئەمڕۆدا دەوڵەتی کوردستان لە ناخی هەموو کوردێکی دڵسۆز و گەشبیندا دروست بووە. زووبێت یا درەنگ بێت، دوژمنان پێیان خۆشبێت یان پێیان ناخۆشبێت، لە داهاتوودا دەوڵەتی کوردستان رادەگەیەنین.
هیچ داگیرکەرێک و هیچ هێزێک، ناتوانن چرای هیوامان بکوژێننەوە. باشترین بەڵگەش ریفراندۆمەکەی (٢٥/ سێپتەمبەر/ ٢٠١٧) یە، لە باشووری کوردستاندا ـ ئەگەرچی کاتەکەی گونجاو نەبوو ـ پاڵپشتی نێودەوڵەتیمان لەگەڵدا نەبوو ـ بەڵام لە (%٩٢) ی خەڵکی کوردستان دەنگیان بۆ سەربەخۆیی کوردستان دا، بۆ جیهاندیان سەلماند کە دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستان خواستی هەموو کوردێکە. دیسان بە گەلەکۆمەیەکی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، کە لەلایەن هێزەکانی ئەمریکاوە چرای سەوزیان بۆ هەڵکرا. بە چەکی قورس و بە شێوەیەکی دڕندانە پەلاماری کوردیان دا و کەرکووک و ناوچەکانی تری کوردستانیان داگیرکردەوە. تا ئەمڕۆش ئەم ناوچانەمان سەقامگیریان ت□دا نی□ و لە ترس و دڵەڕاوکێدان. چونکە لەژێر دەسەڵاتی سوپای عەرەبیدان و بووە بە ناوچەیەکی سەربازیی داگیرکراو.
رۆژانە گێچەڵ بە کوردانی ئەم ناوچەیە دەکەن، کە زێدی هەزاران ساڵەمانە. کەسانی نامۆیان بۆ هێناون، دیانەوێت بە زەبری هێز و بە هەڕەشە و ترساندن، کۆچ بە کورد بکەن و دیمۆگرافیای ناوچەکە، لە بەرژەوەندی نەتەوەی عەرەب بگۆڕن و رێژەی کورد کەم بکەنەوە و دەست بەسەر زەوی□کانی جووتیارانی کوردمان بگرن و بیاندەن بە عەرەبی هاوردە. ئەم سیاسەتەش تازە نی□، نیازی گڵاوی یەک لە دوای یەکی حکوومەتە ش□ڤنییەکانی عێراق بووە، بە حکوومەتەکەی عێراقی ئێستاشەوە. لە عومەری کوڕی خەتابەوە تا ئەمڕۆ هەر هەمان نیازی داگیرکارییە.
من پیموایە لە دوای دانان بە (دەوڵەتی فەلەستین) دا، پرسی کورد

و کوردستان زیاتر دەورووژێت و دەبێتە کێشەی سەرەکیی چارەسەرنەکراوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. بەڵێ پێویستە سەرکردەکانی کورد، لە هەموو کوردستاندا، ئامادە و هۆشیاربن و پلان
و نەخشەیان هەبێت و هەوڵبدەن بە وردی گریمانە و ئەگەرەکان بخوێننەوە. بتوانن سوود لە هەل و لە گۆڕانکارییەکان و لە دۆخەکانی ئەمڕۆی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وەربگرن. کە تا ڕادەیەک لە بەرژەوەندی کورد دان. بۆ ئەم مەبەستەش پێویستە لە زووترین کاتدا، کۆنگرەیەکی گشتی نیشتمانی نەتەوەیی کورد ببەستن، کە نوێنەری هەموو بەشەکانی کوردستانی تێدا بێت. بەبێ ترس و بە ئازادی باس لە ئەمڕۆ و لە داهاتووی کوردستان بکەن. دەرئەنجام یەک وتاری سیاسی و نەتەوەیی و یەک هەڵوێستبن. کارنامەی سەرەکی کۆنگرەکە، دامەزراندنی (دەوڵەتی کوردستان) بێت. بە دەنگی زۆرینە، بڕیارەکانی کۆنگرە پەسەند بکەن و هەموو لایەنەکان، پابەندبن بە بڕیارەکانییەوە. پێویستە ئەوە باش بزانن، کە چارەنووسی هەموو کورد، یەک چارەنووسە. بۆیە دەبێت بەرژەوەندیی باڵای گەلەکەمان، لە سەرووی هەموو بەرژەوەندییەکەوە بێت. داهاتوویەکی باشتر بۆ کورد و کوردستان، لە دەستی سەرکردەکانی ئەمڕۆمان دایە، ئەمەش بەرپرسیارێتییەکی نەتەوەی چارەنووسسازە. هەر کەمتەرخەمی و سازشکردن و هەڵەیەکی ستراتیژی بکەن. یان ناپاکی بکەن، خوێن و هیوای حەفتا و پێنج ملیۆن کورد لەدەست دەدەن. گەر ناپاکی بکەن نە مێژوو و نە نەوەی داهاتوومان لێیان نابوورن و ڕۆژانەش نەفرەت بارانیان دەکەن.

ڕاستە کە ڕاگەیاندنی دەوڵەتی کوردستان، لەنێو دوورگەیەکی نەیاران و ناحەزانی کورددا، بڕیارێکی ئاسان نییە. بەڵام هەر خۆمان دەڵێین “ئەوی بترسێت ناخەلەسێت”. تا لەژێردەستی داگیرکەراندا بمێنینەوە، هیچ بە هیچ ناکەین و زیاتر دەمانچەوسێننەوە.
لە کۆتاییدا، دووبارەی دەکەمەوە، ئەگەر ئێمەی کورد، یەکگرتوو و یەکدەنگ و یەکهەڵوێست و یەکوتار بین. دەتوانین گەورترین داگیرکەران و نەیارانی کوردستان بە چۆکبهێنین و بڕیاری دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستان بدەین.
پێویستە لۆبییەکی بەهێز و چالاکی دیپلۆماتی کوردی، لە دەرەوەی کوردستان، لە نوێنەری هەموو بەشەکانی کوردستان پێکبهێنین و کە ناسراوبن و زمانزانە باشی ئینگلیزی بن. ئاستێکی نەتەوەیی و شارەزایی باڵایان هەبێت. بانگەشە بۆ

دەوڵەت کوردستان بکەن و بتوانن فشار بخەنە سەر پەرلەمان و حکوومەتەکانی جیهان. بە تایبەتیش وڵاتانی زلهێز. پاڵپشت و لایەنگران بۆ راگەیاندنی دەوڵەتی کوردستان. دەبێت خۆمان هەوڵبدەین و بۆ ئەم هیوا و ئامانجە رەوا و پیرۆزە کاربکەین.

ل□ بەردەم ویست و ئیرادەیەکی پۆڵایین و بریارێکی توکمە و سەرسەختیی خەبات و تێکۆشاندا، شتێک نییە کە ناوی ئەستەم بێت. ز□ بەلاحترین سوپای داگیرکەر و دڕندەترین دیکتاتۆر و سەخترین قەڵا و شوورە و مۆدێرترین چەکی کوشندەدا، ناتوانن لە بەردەم، تەوژمی شەپۆڵەکانی تسۆنامی ئێراردەی پۆڵایین و رق و تووڕەیی راپەڕینی گەلێکی ستەملێکراوی ماف زەوتکراو و نیشتمان داگیرکراودا، بتوانن خۆیان بگرن.

(*) بۆ ئەم نووسینەم، تا رادەیەک سوودم لە زیاتر لە (٣٥) ماڵپەڕی ئینگلیزی و کوردی و عەرەبی و سەرچاوەی تر ر وەرگرتووە.

دوبەی: ٢٠٢٥

شانۆگەریی شیعری.. کەنعان مدحەت

(١)
تولە سەگێ
ڕوو لە گەماڵێ دەکا و دەپرسێ
گەر تۆ دایکمی،
باوکم کێیە و چ□ەگەیە
سەر بە چ بنەماڵە و تایەفە و لقە زمانێکە.. دایە؟
گەماڵە سەگ،
بۆ وەڵامێکی باوەڕ پێکراو
چاو بە حەشاماتی خوێڕیی د□رووبەرا دێنێ و

لە بێ دڵنیایی
شەرمەزار و سەرشۆڕ
بە حەپەیەکی لە چپە چوو، ک□ تا بە
شا نۆگەریی سەددە
دێنێ

(٢)
چی ڕیش سپی شارە؛ پەمو لە گوێ
دەسەڵاتدار؛ تینو و
برسیی،
ئاونگی سەر لێو و
نەرمە سەرموهری دوو توێیە.
منی نیگەرانیش؛
لە کونی کلیلی دەرگاوە
پیتی هۆنراوە سەروقنگ هەڵواسراوەکانی
بە تەڵە و داوەوەم
لە ئەلفوبێی،
پێ بە کۆت و زنجیرەوە
بۆسەر زمانێکی کێویی دەستکاری نەکراو
دەگۆڕمەوە
ڕاتەکانێ
لە ڕێی شیعری ئازادەوە
لادێ بە شارەوە
گرێ بدات